

31

Ενημερωτικά
Σημειώματα

Ιούνιος 2025

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Ανάλυση των οικονομικών βαρών των μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Φορολογικές,
ρυθμιστικές
και τραπεζικές
επιβαρύνσεις

Νικόλαος Ε. Λιωνής

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

Ανάλυση των οικονομικών βαρών των μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Φορολογικές, ρυθμιστικές και
τραπεζικές επιβαρύνσεις

Νικόλαος Ε. Λιωνής

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: Ανάλυση των οικονομικών βαρών των μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα: φορολογικές, ρυθμιστικές και τραπεζικές επιβαρύνσεις

Τύπος δημοσίευσης: Ενημερωτικά Σημειώματα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: Ιούνιος 2025 Νο: 31

Συγγραφέας: Νικόλαος Ε. Λιωνής

Σελιδοποίηση: Γιάννης Μισεντζής

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λιωνής, Ν. (2025). «Ανάλυση των οικονομικών βαρών των μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα: φορολογικές, ρυθμιστικές και τραπεζικές επιβαρύνσεις», *Ενημερωτικά Σημειώματα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ*, Νο 31. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ο συγγραφέας ευχαριστεί ιδιαίτερα τον κ. Βασίλειο Καμπάνη, Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Φοροτεχνικών Ελεύθερων Επαγγελματιών, (Π.Ο.Φ.Ε.Ε.) και τα στελέχη του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ για τα σχόλια τους και την πολύτιμη βοήθεια τους.

Οι γνώμες και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στο παρόν Ενημερωτικό Σημείωμα δεσμεύουν τους/τις συντάκτες/τριες του και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες θέσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ

Το παρόν Ενημερωτικό Σημείωμα εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Ανάπτυξη μηχανισμών και εφαρμογή δράσεων στήριξης της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας των ΜΜΕ και του ανθρώπινου δυναμικού τους» με κωδικό ΟΠΣ 6003486. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΤΠΑ & ΤΣ) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα 2021–2027».

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
2021 – 2027
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Βιογραφικό συγγραφέα

Νικόλαος Λιωνής

Ο Νικόλαος Λιωνής κατέχει διδακτορικό δίπλωμα (Ph.D) στα Οικονομικά και την Θεωρία Παιγνίων από το University of Bristol. Η διδακτορική του έρευνα, μέρος της οποίας έγινε στο University of Pittsburgh, υποστηρίχτηκε με υποτροφίες από το Economic and Social Research Council, το University of Bristol και το Ίδρυμα Βαρδινογιάννη. Είναι επίσης κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (M.Sc) στην Οικονομική και Χρηματοοικονομική Θεωρία από το University of Bristol, διπλώματος (Certificate) στην Τραπεζική και Χρηματοοικονομική Θεωρία του London Guildhall University και πτυχίου Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Έχει εργαστεί ως ερευνητής στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Ludwig Maximilians University of Munich, στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών και στο Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεματικής του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης καθώς και ως υπεύθυνος έρευνας του Κέντρου Έρευνας Επενδύσεων και Τεχνολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, της Μονάδας Βιομηχανικής Οργάνωσης του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών και του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ. Από το 2003 είναι εξωτερικός συνεργάτης του Πανεπιστημίου Αθηνών όπου διδάσκει ανελλιπώς μεταπτυχιακά κυρίως μαθήματα.

Παράλληλα, έχει σημαντική επαγγελματική εμπειρία έχοντας εργαστεί σε ανώτερες και ανώτατες διοικητικές θέσεις στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, ως μέλος διοικητικού συμβουλίου και σύμβουλος διοίκησης μεγάλων εταιρειών καθώς και ως σύμβουλος στον Υπουργό Ενέργειας.

Ειδικεύεται στο χώρο της Θεωρίας Παιγνίων και Στρατηγικής, της Βιομηχανικής Οργάνωσης και της Μικροοικονομικής Ανάλυσης και Πολιτικής.

@ nlionis@outlook.com

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ABSTRACT	11
1. Εισαγωγή	13
2. Τυπολογία Οικονομικών Επιβαρύνσεων	15
3. Οικονομικά Βάρη Μικρών Επιχειρήσεων	20
3.1 Φορολογία και Φορολογική Συμμόρφωση	20
3.2 Ψηφιακό Τέλος	24
3.3 Ειδική Φορολογία	25
3.4 Δημοτικοί Φόροι και Τέλη	27
3.5 Εργασιακά και Ασφαλιστικά	29
3.6 Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία	31
3.7 Τραπεζικά Έξοδα	32
3.8 Αδειοδότηση Λειτουργίας και Δραστηριότητας	36
3.9 Προστασία Προσωπικών Δεδομένων	38
3.10 Δέουσα Επιμέλεια	41
4. Επιπτώσεις των Οικονομικών Βαρών	44
5. Συμπεράσματα	46
Παράρτημα	47
Βιβλιογραφία	53

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι ελληνικές μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις λόγω του πολύπλοκου και συχνά μεταβαλλόμενου θεσμικού πλαισίου, το οποίο δημιουργεί υψηλά κόστη συμμόρφωσης και επηρεάζει αρνητικά την ανταγωνιστικότητά τους και τη βιωσιμότητά τους. Το παρόν ενημερωτικό σημείωμα εξετάζει τα οικονομικά βάρη για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα που απορρέουν από τη συμμόρφωσή τους με το θεσμικό Πλαίσιο, με έμφαση στις φορολογικές, ρυθμιστικές και τραπεζικές επιβαρύνσεις. Το ενημερωτικό σημείωμα αναλύει τους κύριους τύπους οικονομικών επιβαρύνσεων, όπως το κόστος φορολογικής συμμόρφωσης, τα τραπεζικά έξοδα, τους δημοτικούς φόρους καθώς και τις επιβαρύνσεις που προκύπτουν από τις απαιτήσεις αδειοδότησης, της προστασίας προσωπικών δεδομένων και της δέουσας επιμέλειας. Συγκεκριμένα, εξετάζονται τα άμεσα κόστη συμμόρφωσης (φόροι, τέλη, εισφορές), τα διοικητικά κόστη και τα κόστη προσαρμογής σε νέες θεσμικές απαιτήσεις. Η ανάλυση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το σωρευτικό βάρος αυτών των επιβαρύνσεων δημιουργεί σημαντικά εμπόδια στην ανάπτυξη και την βιωσιμότητα των μικρών επιχειρήσεων, περιορίζοντας τις επενδύσεις και την καινοτομία.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, οικονομικά βάρη, φορολογική συμμόρφωση, διοικητικό κόστος, θεσμικό πλαίσιο.

ABSTRACT

Small businesses face significant challenges due to the complex and often changing institutional framework, which creates high compliance costs and negatively affects their competitiveness and viability. This briefing note examines the financial burdens for small and micro enterprises in Greece arising from their compliance with the institutional framework, with a focus on tax, regulatory and banking burdens. The briefing note analyses the main types of financial burdens, such as tax compliance costs, bank charges, municipal taxes, as well as the burdens arising from licensing, data protection and due diligence requirements. Direct compliance costs (taxes, fees, contributions), administrative costs and costs of adapting to new institutional requirements are examined. The analysis concludes that the cumulative burden of these burdens creates significant obstacles to the growth and viability of small businesses, limiting investment and innovation..

KEY WORDS: Small and micro enterprises, financial burdens, tax compliance, administrative costs, red tape, institutional framework.

1. Εισαγωγή

Η θεσμική επιβολή κανόνων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της οικονομίας και της σύγχρονης επιχειρηματικής ζωής. Οι θεσμικοί κανόνες (νόμοι, διατάγματα, κανονιστικές πράξεις, αποφάσεις κ.α.) και οι κρατικές διατυπώσεις εφαρμογής αυτών (διαδικασίες, υποχρεώσεις κ.α.), είναι σημαντικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται από τις κυβερνήσεις για την εφαρμογή δημόσιων πολιτικών σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης της φορολογίας, της ασφάλειας, της υγείας, της προστασίας του περιβάλλοντος κτλ. Είναι το όχημα δια του οποίου επιτυγχάνονται οι στόχοι κάθε δημόσιας πολιτικής.

Ωστόσο, το θεσμικό πλαίσιο και οι πολιτικές πρωτοβουλίες παράγουν τις περισσότερες φορές κόστος και οφέλη για το σύνολο της οικονομίας και κοινωνίας. Ενώ τα οφέλη συνήθως συμπίπτουν με τον λόγο για τον οποίο οι κυβερνήσεις αναλαμβάνουν δράση, δηλαδή τους κύριους στόχους της εκάστοτε δημόσιας πολιτικής και παρέμβασης, μια ορθολογική ανάλυση των κανόνων, ήτοι των νομοθετικών και ρυθμιστικών μέτρων και διαδικασιών, απαιτεί παράλληλα μια προσεκτική αξιολόγηση του κόστους που αυτά συνεπάγονται.

Υπάρχει περίπτωση, ιδίως σε μια εποχή βαθιάς και ταχείας αλλαγής των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, οι θεσμικοί κανόνες, ιδίως αυτοί που είναι παρωχημένοι ή κακώς σχεδιασμένοι, να επιφέρουν περιττές οικονομικές επιβαρύνσεις (κόστος) στις επιχειρήσεις και στις συναλλαγές. Το σωρευτικό αποτέλεσμα πολλών κανονισμών και διατυπώσεων από πολλαπλά θεσμικά όργανα και επίπεδα διακυβέρνησης επηρεάζει, εν τέλει, τη συνολική οικονομική αποτελεσματικότητα, αποθαρρύνοντας την επιχειρηματικότητα και εκτρέποντας πόρους μακριά από παραγωγικές δραστηριότητες και επενδύσεις.

Οι εκθέσεις των Enrico Letta (2024) και Mario Draghi (2025) καταγράφουν με σαφήνεια τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω του αυξημένου κανονιστικού φόρτου και της πολυπλοκότητας του θεσμικού πλαισίου καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι αυστηροί και συχνά υπερβολικά περίπλοκοι κανονισμοί αποτελούν σημαντικό εμπόδιο για τις επενδύσεις και την οικονομική ανάπτυξη στην ΕΕ, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για ταχεία και αποφασιστική δράση προκειμένου να βελτιωθεί το επιχειρηματικό περιβάλλον και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο. Η έκθεση του Enrico Letta (2024) τονίζει την ανάγκη για άμεση μεταρρύθμιση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, υπογραμμίζοντας ότι η υπερβολική ρύθμιση και γραφειοκρατία αποτελούν σοβαρά εμπόδια για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Αντίστοιχα, η έκθεση του Mario Draghi (2025), η οποία επικεντρώνεται στην οικονομική ανθεκτικότητα και ανταγωνιστικότητα της ΕΕ, επισημαίνει την ανάγκη για σταθερούς και προβλέψιμους κανόνες, οι οποίοι δεν θα επιβαρύνουν υπερβολικά τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις

(ΜμΕ)¹ και θα επιτρέπουν την ταχύτερη προσαρμογή σε νέες τεχνολογίες και αγορές. Στο ίδιο πλαίσιο, η κοινή μελέτη των Business Europe, Eurochambres και SME United (2024) με τίτλο «Making better regulation work better for SMEs» αναφέρει ότι οι κανονιστικές και διοικητικές επιβαρύνσεις είναι ένα από τα κορυφαία προβλήματα για τις επιχειρήσεις, και ειδικά για τις ΜμΕ, που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ, οι οποίες, μάλιστα, έχουν ενταθεί τα τελευταία χρόνια. Παράλληλα, οι τρεις αυτοί φορείς υπογραμμίζουν την ανάγκη ανάληψης περαιτέρω πολιτικών πρωτοβουλιών και την εφαρμογή σχετικών εργαλείων για την αξιολόγηση των επιπτώσεων της νομοθεσίας στις ΜμΕ και τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς².

Αντίστοιχα, ο προβληματισμός σχετικά με τις επιβαρύνσεις που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις από τους θεσμικούς κανόνες, ήτοι ο κανονιστικός και διοικητικός φόρτος, είναι ιδιαίτερα έντονος και στην Ελλάδα, ιδίως για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), οι οποίες αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας. Τόσο η Τράπεζα της Ελλάδος όσο και πολλοί άλλοι θεσμικοί φορείς επισημαίνουν ότι η γραφειοκρατία, η υψηλή φορολόγηση και οι ρυθμιστικοί περιορισμοί αποτελούν σημαντικά εμπόδια για τις ελληνικές επιχειρήσεις, και ειδικότερα για τις ελληνικές ΜμΕ, επηρεάζοντας τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας³. Περαιτέρω, στην Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 2024, επισημαίνεται ότι η ενίσχυση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας προϋποθέτει στοχευμένες παρεμβάσεις σε κρίσιμους τομείς, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και η απλοποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου για την επιχειρηματικότητα. Η απλοποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου θεωρείται κρίσιμη για τη μείωση των εμποδίων εισόδου σε κλάδους επιχειρηματικής δραστηριότητας, γεγονός που θα ενισχύσει τον ανταγωνισμό, θα μειώσει τις τιμές και θα αυξήσει την παραγωγή εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών επηρεάζοντας θετικά και το ισοζύγιο συναλλαγών της χώρας⁴.

Στο πλαίσιο αυτό, το παρόν ενημερωτικό σημείωμα αποτυπώνει τις υποχρεώσεις που βαρύνουν τις επιχειρήσεις, από τις άμεσες φορολογικές επιβαρύνσεις έως και τα διοικητικά ή θεσμικά κόστη που συνδέονται με την τήρηση κανονιστικών πλαισίων, εστιάζοντας στην ανάλυση των οικονομικών και διοικητικών επιβαρύνσεων που αντιμετωπίζουν οι μικρές και

1 Σύμφωνα με την Σύσταση 2003/361/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 124 της 20ής Μαΐου 2003, μια επιχείρηση είναι πολύ μικρή όταν απασχολεί λιγότερους από 10 εργαζόμενους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών ή σύνολο ισολογισμού έως και 2 εκατ. ευρώ, μικρή όταν απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζόμενους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών ή σύνολο ισολογισμού έως και 10 εκατ. ευρώ, μεσαία όταν απασχολεί λιγότερους από 249 εργαζόμενους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών έως και 50 εκατ. ευρώ ή ετήσιο σύνολο ισολογισμού έως και 43 εκατ. ευρώ και μεγάλη όταν απασχολεί περισσότερους από 250 εργαζόμενους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών μεγαλύτερο από 50 εκατ. ευρώ ή ετήσιο σύνολο ισολογισμού μεγαλύτερο από 43 εκατ. ευρώ.

2 Βλ. επίσης τη μελέτη του Business Europe (2025) καθώς και τις ιστοσελίδες των Business Europe (www.buinesseurope.eu), Eurochambres (www.eurochambres.eu) και SME United (www.smeunited.eu).

3 Βλ. για παράδειγμα, την Ομιλία του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Γιάννη Στουρνάρα «Ο ρόλος των μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ) στην Ελληνική Οικονομία» στο συνέδριο της ΓΣΕΒΕΕ και του ΕΕΑ «Οι προκλήσεις των μικρών επιχειρήσεων σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον», 22/09/2023.

4 Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος (2025).

πολύ μικρές επιχειρήσεις⁵ στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τα πολυεπίπεδα κόστη και τις νομοθετικές απαιτήσεις που επιβάλλονται στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Η εστίαση στις μικρές καθίσταται επιτακτική, αφενός, γιατί οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) κατέχουν κεντρική θέση στην οικονομική ζωή της Ελλάδας, καθώς αντιπροσωπεύουν το 99,9% των επιχειρήσεων στον μη χρηματοπιστωτικό τομέα, εκ των οποίων το 94,7% κατατάσσονται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, απασχολούν το 84,6% των εργαζομένων και παράγουν το 67% της προστιθέμενης αξίας⁶, και, αφετέρου, γιατί η συμμόρφωση με τους θεσμικούς κανονισμούς συνεπάγεται μεγαλύτερο κόστος για τις μικρότερες επιχειρήσεις, καθιστώντας τις πιο ευάλωτες στις επιπτώσεις του υπερβολικού κανονιστικού και διοικητικού φόρτου⁷.

Στη συνέχεια του ενημερωτικού σημειώματος, στην επόμενη ενότητα, παρουσιάζεται μια γενική κατηγοριοποίηση των οικονομικών επιβαρύνσεων που απορρέουν από τους θεσμικούς κανόνες. Κατόπιν, στην ενότητα 3, καταγράφονται οι οικονομικές επιβαρύνσεις που επιβάλλονται στις μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Ειδικότερα, γίνεται η παράθεση του πλαισίου νομοθεσίας, η παρουσίαση των κανονιστικών και θεσμικών απαιτήσεων και υποχρεώσεων που αυτό επιβάλλει στις επιχειρήσεις και, όπου αυτό είναι εφικτό, εκτιμώνται τα οικονομικά βάρη και οι επιβαρύνσεις στο κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων, με εστίαση στις μικρές επιχειρήσεις. Η ενότητα 4 αποτυπώνει και συζητά συνολικά τις επιπτώσεις των οικονομικών επιβαρύνσεων που απορρέουν από το θεσμικό πλαίσιο στη λειτουργία και στη βιωσιμότητα των μικρών επιχειρήσεων. Η ενότητα 5 συγκεντρώνει τα συμπεράσματα της ανάλυσης και διατυπώνει γενικές προτάσεις πολιτικής.

2. Τυπολογία Οικονομικών Επιβαρύνσεων

Όπως αναφέρθηκε, παρότι οι θεσμικές παρεμβάσεις αποσκοπούν στην επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων για την κοινωνία και την οικονομία, ενδέχεται παράλληλα να επιφέρουν επιβαρύνσεις, οι οποίες απορροφούν πολύτιμους παραγωγικούς πόρους από την οικονομική δραστηριότητα και, κατά συνέπεια, ασκούν αρνητική επίδραση στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα των οικονομικών φορέων. Είναι σημαντικό να αποσαφηνιστεί η έννοια του αυτών των επιβαρύνσεων, καθώς ενδέχεται να γίνεται κατανοητή και να ερμηνεύεται με διαφορετικούς τρόπους. Οι οικονομικές επιβαρύνσεις, ή άλλως κανονιστικός και διοικητικός

⁵ Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, σύμφωνα με την Σύσταση 2003/361/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μια επιχείρηση είναι πολύ μικρή όταν απασχολεί λιγότερους από 10 εργαζόμενους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών ή σύνολο ισολογισμού έως και 2 εκατ. ευρώ και μικρή όταν απασχολεί λιγότερους από 50 εργαζόμενους και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών ή σύνολο ισολογισμού έως και 10 εκατ. ευρώ.

⁶ Βλ. European Commission (2024).

⁷ Κατά μέσο όρο, αν η συμμόρφωση με μια κανονιστική υποχρέωση κοστίζει σε μια μεγάλη επιχείρηση ένα ευρώ ανά υπάλληλο, μια μεσαίου μεγέθους επιχείρηση μπορεί να χρειαστεί να διαθέσει τέσσερα περίπου ευρώ και μια μικρή επιχείρηση έως και δέκα ευρώ. Βλ. European Commission. (2007). Models to Reduce the Disproportionate Regulatory Burden on SMEs: Report of the Expert Group. Directorate-General for Enterprise and Industry.

φόρτος, συνίσταται σε ένα σύνολο, χρηματικού και μη, κόστους, διοικητικών διαδικασιών, περιορισμών και εμποδίων που επιβάλλονται άμεσα ή έμμεσα σε επιχειρήσεις και καταναλωτές, αλλά και σε δημόσιες αρχές και πολίτες γενικότερα, ως απόρροια νομοθετικών υποχρεώσεων, κανονιστικών ρυθμίσεων και διοικητικών διατυπώσεων που ενσωματώνονται στο θεσμικό πλαίσιο.

Υπάρχουν διάφορα είδη επιβαρύνσεων που απορρέουν από το θεσμικό πλαίσιο και συνδέονται με τον κανονιστικό και διοικητικό φόρτο των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τη μελέτη του Centre for European Policy Studies (CEPS), Renda, Schrefler, Luchetta & Zavatta (2013), η οποία αποτέλεσε τη βάση για την κατηγοριοποίηση και τυπολογία του κόστους που περιγράφεται στην εργαλειοθήκη για τη βελτίωση της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁸, μια πρώτη διάκριση που μπορεί να γίνει είναι αν οι επιβαρύνσεις είναι άμεσες ή έμμεσες. Οι άμεσες επιβαρύνσεις συνδέονται σαφώς με την εκάστοτε θεσμική παρέμβαση, καθώς προκύπτουν από τις αντίστοιχες διατάξεις. Οι έμμεσες αφορούν σε επιβαρύνσεις που προκαλούνται σε συναφείς αγορές ή τρίτες επιχειρήσεις που δεν εμπίπτουν στο άμεσο πεδίο εφαρμογής της θεσμικής πρωτοβουλίας. Περαιτέρω, διακρίνονται σε εφάπαξ ή επαναλαμβανόμενες επιβαρύνσεις. Οι εφάπαξ επιβαρύνσεις αφορούν δαπάνες και έξοδα που εμφανίζονται μόνο μια φορά συνήθως μετά την έναρξη ισχύος ή της αλλαγής κάποιου θεσμικού κανόνα. Αντίθετα, επαναλαμβανόμενες είναι οι επιβαρύνσεις που υφίστανται οι επιχειρήσεις σε τακτική βάση ως αποτέλεσμα ενός νομικού κανόνα που επιβάλλει συγκεκριμένες περιοδικές συμπεριφορές και διαδικασίες.

Οι άμεσες επιβαρύνσεις αναφέρονται γενικά ως κόστος συμμόρφωσης (compliance cost) και είναι δυνατόν να διακριθεί σε τρεις κύριες κατηγορίες: στις άμεσες χρεώσεις, στο ουσιαστικό κόστος συμμόρφωσης και στο κόστος ταλαιπωρίας. Η πρώτη κατηγορία αφορά στις χρεώσεις (charges) που επιβάλλονται άμεσα από τη νομοθεσία και τους κανονισμούς, όπως οι φόροι, τα τέλη και οι εισφορές. Αυτές οι επιβαρύνσεις είναι συχνά οι πιο εύκολα προσδιορίσιμες, καθώς τα ποσά που πρέπει να καταβληθούν καθορίζονται από τον νομοθέτη. Ωστόσο, ενδέχεται να είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ποιοι επωμίζονται εν τέλει το κόστος, καθώς αυτό μπορεί να μετακυλιστεί από τους κύριους αποδέκτες στους καταναλωτές ή σε άλλες επιχειρήσεις.

Η δεύτερη κατηγορία άμεσου κόστους συμμόρφωσης είναι το ουσιαστικό κόστος συμμόρφωσης που προκύπτει ως αποτέλεσμα των υποχρεώσεων που περιλαμβάνονται στη νομοθεσία, οι οποίες προκαλούν άμεσες μεταβολές στο κόστος για τους υπόχρεους συμμόρφωσης, είτε ως απαίτηση επίτευξης συγκεκριμένων στόχων ή υλοποίησης διαδικασιών, είτε ως απαγόρευση συμπεριφορών και ενεργειών είτε, ακόμη, ως απαίτηση συνεργασίας με τρίτους για παρακολούθηση και έλεγχο ενεργειών και συμπεριφορών. Οι επιβαρύνσεις αυτές είναι λιγότερο σαφείς, σε σχέση με τις άμεσες χρεώσεις (φόρους, τέλη, εισφορές) παραπάνω και δύναται να διακριθούν περαιτέρω στο διοικητικό κόστος (administrative cost) και στο κόστος προσαρμογής (adjustment cost) στις εκάστοτε θεσμικές υποχρεώσεις. Οι δαπάνες προσαρμογής (adjustment cost) περιλαμβάνουν το κόστος κεφαλαίου που προκύπτει όταν

8 Βλ. European Commission. (2023).

μια επιχείρηση αποκτά ή αναβαθμίζει φυσικά περιουσιακά στοιχεία, όπως ακίνητα, βιομηχανικά κτίρια, μηχανολογικό ή τεχνολογικό εξοπλισμό, κτλ., ή αποκτά καινούργια τεχνογνωσία, μέσω της εκπαίδευσης του προσωπικού της ή του ανασχεδιασμού των εσωτερικών διαδικασιών, προκειμένου να συμμορφωθεί με τον νέο θεσμικό κανόνα. Συνήθως, οι δαπάνες αυτές γίνονται εφάπαξ με την έναρξη ισχύος του νέου κανόνα και δεν μεταβάλλονται, τουλάχιστον σημαντικά, ανάλογα με το επίπεδο δραστηριότητας της κάθε επιχείρησης. Είναι, συνεπώς, ισοδύναμες με τα σταθερά κόστη της επιχείρησης. Το διοικητικό κόστος (administrative cost) αφορά στις επιπλέον λειτουργικές δαπάνες που επωμίζονται οι επιχειρήσεις ως αποτέλεσμα των εσωτερικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που πρέπει εκτελούνται για τη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που περιλαμβάνονται στους νομικούς κανόνες. Περιλαμβάνουν τις λειτουργικές δαπάνες για μισθούς και ημερομίσθια, εισροές, υλικά και προμήθειες, αγοραζόμενες υπηρεσίες τρίτων, συντήρηση και λειτουργία του σχετικού πάγιου εξοπλισμού καθώς και το πρόσθετο διοικητικό βάρος που προκαλείται από τις κανονιστικές απαιτήσεις. Με δεδομένο ότι οι θεσμικοί κανόνες συνήθως αφορούν συμμόρφωση σε τακτική και περιοδική βάση, το διοικητικό κόστος συμμόρφωσης είναι λειτουργικά ισοδύναμο με το μεταβλητό κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τέλος, η τρίτη κατηγορία άμεσου κόστους συμμόρφωσης αφορά το λεγόμενο κόστος ταλαιπωρίας ή εκνευρισμού (hassle cost) που συνδέεται με τις θεσμικές ρυθμίσεις. Οι επιβαρύνσεις αυτές, αν και είναι πολύ δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν ή να αποτιμηθούν σε χρήμα επειδή είναι λιγότερο απτές και δε δύναται να συνδεθούν εύκολα με μια συγκεκριμένη θεσμική υποχρέωση, επηρεάζουν, εν γένει, σημαντικά την παραγωγικότητα και την αποτελεσματικότητα κάθε επιχείρησης. Πρόκειται για περισσότερο υποκειμενικά αισθητό κόστος που σχετίζεται με την κάλυψη των κανονιστικών απαιτήσεων. Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το χρόνο που αφιερώνεται για την κατανόηση, εφαρμογή και συμμόρφωση με τις νομοθετικές απαιτήσεις, την ψυχολογική πίεση, το άγχος και την αβεβαιότητα για την επίτευξη της συμμόρφωσης προς αποφυγή προστίμων και κυρώσεων μη συμμόρφωσης, ειδικά όταν οι αλλαγές στη σχετική νομοθεσία είναι συχνές, καθώς και τη διακοπή της ροής επιχειρηματικών εργασιών και τις διοικητικές καθυστερήσεις από την ανακατεύθυνση επιχειρηματικών πόρων από παραγωγικές δραστηριότητες σε δραστηριότητες συμμόρφωσης, όπως η προετοιμασία αναφορών, η συλλογή δεδομένων, η υποβολή εγγράφων και ο έλεγχος και η τεκμηρίωση.

Όπως αναφέρθηκε, οι θεσμικοί κανόνες προκαλούν και έμμεσες επιβαρύνσεις, ήτοι επιβαρύνσεις που προκύπτουν σε συναφείς αγορές ή τρίτες επιχειρήσεις πέραν του άμεσου πεδίου εφαρμογής του θεσμικού κανόνα. Οι επιβαρύνσεις αυτές μεταδίδονται στο σύνολο της οικονομίας μέσω αλλαγών στις τιμές, τη διαθεσιμότητα ή και την ποιότητα των αγαθών ή υπηρεσιών, επηρεάζοντας γενικά τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματική δραστηριότητα. Οι σημαντικότερες, μεταξύ άλλων, έμμεσες επιβαρύνσεις των θεσμικών κανόνων περιλαμβάνουν έμμεσα κόστη συμμόρφωσης, στρεβλώσεις στη λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς καθώς και γενικότερες επιδράσεις στο κόστος συναλλαγών.

Το έμμεσο κόστος συμμόρφωσης (indirect compliance cost) προκύπτει για έναν συγκεκριμένο φορέα ή τομέα (επιχείρηση, επιχειρηματική δραστηριότητα, βιομηχανικός κλάδος) λόγω του γεγονότος ότι άλλοι φορείς ή τομείς (άλλες επιχειρήσεις, επιχειρηματικές δραστη-

ριότητες βιομηχανικοί κλάδοι) συμμορφώνονται με κάποιον θεσμικό κανόνα. Αυτό το είδος έμμεσων επιβαρύνσεων μεταδίδεται συνήθως μέσω μεταβολών στις τιμές των αγαθών ή υπηρεσιών που παράγονται στον ρυθμιζόμενο φορέα ή τομέα. Οι μεταβολές στις τιμές αυτές διαχέονται στη συνέχεια στην υπόλοιπη οικονομία, προκαλώντας αύξηση των τιμών σε άλλους τομείς και επηρεάζοντας τελικά την οικονομική ευημερία. Ένα παράδειγμα έμμεσου κόστους συμμόρφωσης είναι η περιβαλλοντική υποχρέωση αγοράς δικαιωμάτων εκπομπών ρύπων, μέσω του Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΣΕΔΕ) της ΕΕ (EU ETS), σε βιομηχανικούς κλάδους, μεταξύ αυτών και σε κλάδους βασικών παραγωγικών συντελεστών όπως η παραγωγή ενέργειας και οι μεταφορές. Η συμμόρφωση αυξάνει το κόστος παραγωγής και τις τιμές των άμεσα υπόχρεων βιομηχανικών επιχειρήσεων και διαχέεται, ως έμμεσο κόστος συμμόρφωσης, στις λοιπές επιχειρήσεις της οικονομίας⁹.

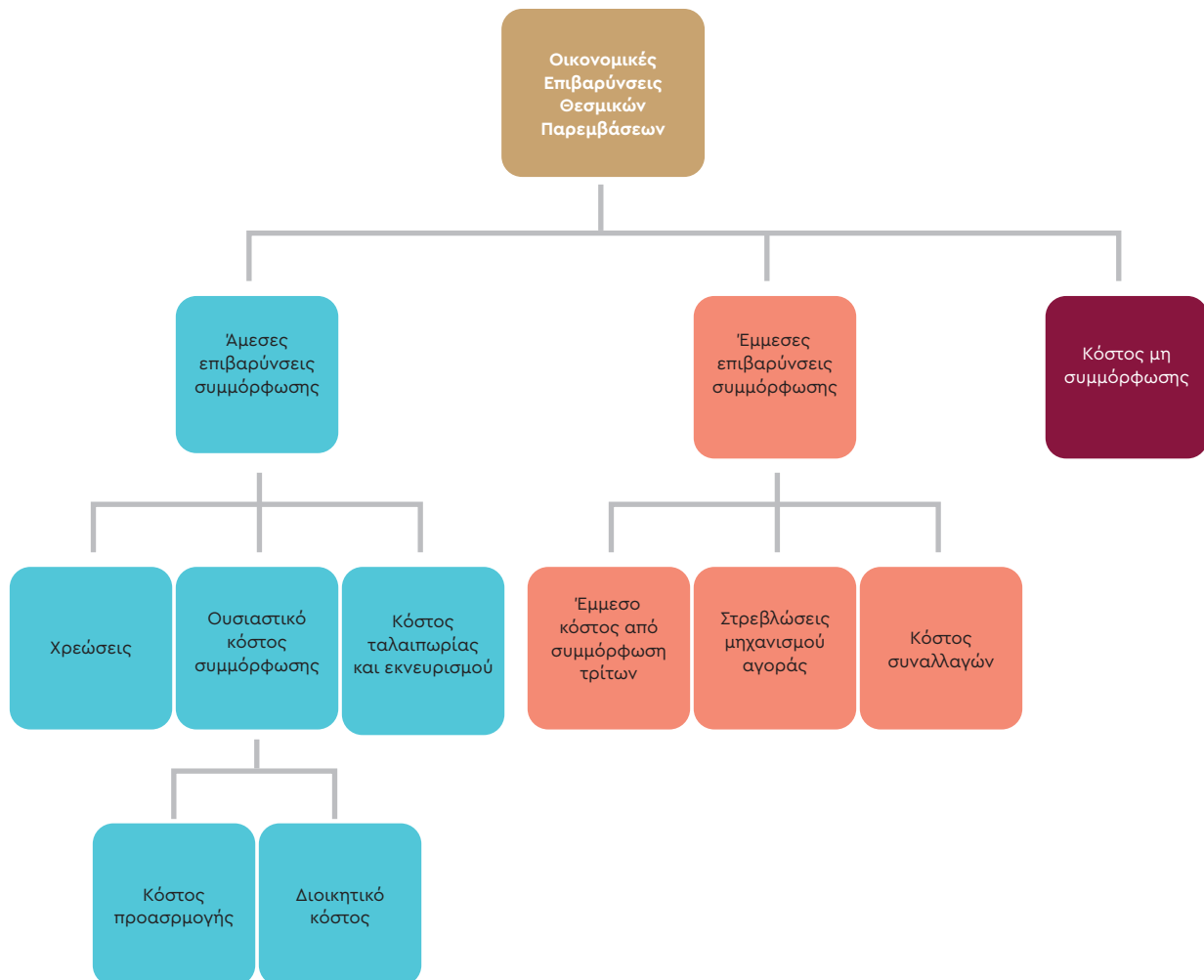
Μια άλλη, ενίοτε ιδιαίτερα σημαντική, έμμεση επίπτωση των θεσμικών κανόνων αφορά τυχόν στρεβλώσεις στη λειτουργία του μηχανισμού των αγορών (distortions on market functioning). Ορισμένες φορές, θεσμικοί κανόνες και παρεμβάσεις δύναται να επηρεάζουν τη φύση και την ένταση του ανταγωνισμού στις αγορές ή και την αποτελεσματικότητα της κατανομής των πόρων. Για παράδειγμα, μπορεί να μειώνουν τον ανταγωνισμό α) δυσχεραίνοντας ή απλά αποθαρρύνοντας την είσοδο νέων ανταγωνιστών στην αγορά, μέσω δημιουργίας κανονιστικών απαιτήσεων που είναι δύσκολο να τηρηθούν ή μειώνοντας τεχνητά την κερδοφορία μιας συγκεκριμένης αγοράς, β) αποτρέποντας τις επιχειρήσεις από το να ανταγωνίζονται επιθετικά, μέσω, για παράδειγμα, της θέσπισης κανόνων που μειώνουν τον ανταγωνισμό των τιμών, περιορίζουν τη διαφήμιση ή στερώντας από της επιχειρήσεις της αγοράς την ελάχιστη αποτελεσματική κλίμακα επιβάλλοντας τον κατακερματισμό της αγοράς, και γ) διευκολύνοντας τον συντονισμό ή τη συμπαιγνία, μέσω της αυξημένης διαφάνειας, της υποχρεωτικής υιοθέτησης προτύπων κ.λπ. Μπορεί, επίσης, να επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της αγοράς και της οικονομίας επηρεάζοντας τα κίνητρα για νέες επενδύσεις ή επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη ή, γενικότερα, τα κίνητρα για την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων, μέσω της μείωσης της κερδοφορίας μιας συγκεκριμένης αγοράς ή δραστηριότητας ή αυξάνοντας την αβεβαιότητά και μειώνοντας τις προσδοκίες όσον αφορά την απόδοση των επενδύσεων.

Το κόστος συναλλαγών (transaction cost) είναι το κόστος που συνδέεται με τις συναλλαγές στις αγορές και στην οικονομία. Αφορά πολλές διαφορετικές πτυχές μιας συναλλαγής: από την αναζήτηση ενός αντισυμβαλλόμενου έως την απόκτηση πληροφοριών που σχετίζονται με τη συναλλαγή, το κόστος ευκαιρίας του χρόνου και των πόρων που δαπανώνται για τη διαπραγμάτευση μιας συμφωνίας, το κόστος που σχετίζεται με τη διατύπωση και την επιβολή συμβάσεων κ.λπ. Όσο μικρότερο είναι το κόστος συναλλαγών, τόσο περισσότερες οι συναλλαγές και τόσο πιο αποτελεσματική η λειτουργία των αγορών και η ευημερία της οικο-

⁹ Σημειώνεται ότι τέτοια έμμεσα κόστη συμμόρφωσης μπορεί να έχουν πολλαπλασιαστικές επιδράσεις σε κάθετες αλυσίδες αξίας. Για παράδειγμα μια αυξημένη τιμή ενέργειας ή μεταφοράς, λόγω της περιβαλλοντικής υποχρέωσης αγοράς δικαιωμάτων εκπομπών ρύπων, αυξάνει όχι μόνο το κόστος προμήθειας της ενέργειας και της μεταφοράς μιας επιχείρησης αλλά και το κόστος προμήθειας των λοιπών εισροών της επιχείρησης καθώς επηρεάζει τα κόστη παραγωγής και των προμηθευτών της επιχείρησης.

νομίας¹⁰. Το θεσμικό πλαίσιο επηρεάζει σημαντικά το κόστος συναλλαγών. Η πολυπλοκότητα του θεσμικού πλαισίου, η πολυνομία και η γραφειοκρατία αυξάνουν το κόστος συναλλαγών, γεγονός που συνεπάγεται υψηλό κόστος συμμόρφωσης αποθαρρύνοντας τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα¹¹.

Διάγραμμα: Οικονομικές επιβαρύνσεις θεσμικών παρεμβάσεων

Πηγή: Επεξεργασία διαγράμματος μελέτης Centre for European Policy Studies (CEPS), Renda, Schrefler, Luchetta & Zavatta (2013).

¹⁰ Σύμφωνα με το θεώρημα του Coase (1960), όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι ξεκάθαρα καθορισμένα και τα κόστη συναλλαγών είναι χαμηλά ή μηδενικά, οι αγορές μπορούν να επιτύχουν αποτελεσματικά αποτελέσματα μέσω διαπραγματεύσεων, χωρίς την ανάγκη εκτεταμένης κρατικής παρέμβασης. Στο πλαίσιο αυτό, έχει υποστηριχθεί ότι ο βασικός ρόλος της κρατικής παρέμβασης είναι να διευκολύνει τις αγορές μειώνοντας τα κόστη συναλλαγών. Οπότε, αν οι υπόλοιπες συνθήκες παραμένουν σταθερές, θεσμικοί κανόνες που μειώνουν (αυξάνουν) τα κόστη συναλλαγών βελτιώνουν (χειροτερεύουν) την οικονομική αποτελεσματικότητα. Βλ. North (1990).

¹¹ Για το ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελλάδα ζήτημα της πολυνομίας και της γραφειοκρατίας βλ. Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος (2017).

Αξίζει να σημειωθεί ότι πλέον των οικονομικών επιβαρύνσεων συμμόρφωσης, οι θεσμικοί κανόνες περιλαμβάνουν αντίστοιχα άμεσες και έμμεσες επιβαρύνσεις μη συμμόρφωσης (non-compliance cost) για τις επιχειρήσεις¹². Το συνολικό κόστος μη συμμόρφωσης με το θεσμικό πλαίσιο για μια επιχείρηση μπορεί να είναι ιδιαίτερα υψηλό και πολυδιάστατο, επηρεάζοντας τόσο τη βραχυπρόθεσμη κερδοφορία όσο και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά της. Καταρχάς, υπάρχουν σημαντικές άμεσες οικονομικές επιπτώσεις από τη μη συμμόρφωση με θεσμικούς κανόνες, όπως τα πρόστιμα και οι κυρώσεις από τις αρμόδιες αρχές, αναδρομικές χρεώσεις, υψηλά δικαστικά έξοδα και ενδεχόμενες απώλειες εσόδων λόγω περιοδικής διακοπής της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Παράλληλα, η φήμη της επιχείρησης μπορεί να υποστεί σοβαρό πλήγμα, με αποτέλεσμα τη μείωση της εμπιστοσύνης των πελατών, την απώλεια πελατειακής βάσης, την μείωση του ενδιαφέροντος των επενδυτών, τον περιορισμό των χρηματοδοτικών ευκαιριών και την απώλεια ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Περαιτέρω, σε ορισμένες περιπτώσεις, η μη συμμόρφωση αφορά και προσωπικές συνέπειες, όπως ποινικές διώξεις και απώλεια άδειας άσκησης επαγγέλματος, για των επιχειρηματία και τα ανώτερα στελέχη γεγονός που αυξάνει σημαντικά το συνολικό κόστος μη συμμόρφωσης¹³.

3. Οικονομικά Βάρη Μικρών Επιχειρήσεων

3.1 Φορολογία και Φορολογική Συμμόρφωση

Η φορολογική επιβάρυνση και συμμόρφωση αποτελεί μια από τις βασικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα¹⁴. Το ελληνικό φορολογικό πλαίσιο είναι περίπλοκο και χαρακτηρίζεται από συχνές αλλαγές στη νομοθεσία. Οι βασικοί άξονες του φορολογικού πλαισίου και της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων είναι ο Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ), ο Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας (ΚΦΔ) και ο Κώδικας ΦΠΑ. Ειδικότερα, η βάση τις σχετικής φορολογικής νομοθεσίας είναι οι νόμοι:

- Νόμος 4172/2013, Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012, του Ν. 4093/2012 και του Ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 167/23.07.2013.
- Νόμος 5104/2024, Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 58/19.04.2024.
- Νόμος 5144/2024, Κώδικας Φόρου Προστιθέμενης Αξίας, ΦΕΚ Α' 162/11.10.2024.

¹² Άλλωστε το κόστος μη συμμόρφωσης συνδέεται απευθείας με το κίνητρο συμμόρφωσης και την επιτυχία επιβολής των θεσμικών κανόνων. Βλ. Becker (1968) και Posner (1973).

¹³ Για περισσότερα για το κόστος μη συμμόρφωσης βλ., μεταξύ άλλων, Ireland (2020).

¹⁴ Για το πλαίσιο φορολόγησης των μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα βλ. Λιωνής (2023).

Ωστόσο, το κύριο πρόβλημα της φορολογίας στην Ελλάδα προέρχεται από τους συχνές αλλαγές τροποποιήσεις και επικαιροποιήσεις των παραπάνω κωδίκων¹⁵, τους πολλούς συμπληρωματικούς και ειδικότερους φορολογικούς νόμους και τις πολλές διάσπαρτες διατάξεις φορολογικού περιεχομένου σε άλλα νομοθετήματα, αλλά και από το πλήθος της δευτερογενούς νομοθεσίας που ακολουθεί τα βασικά νομοθετήματα, όπως τις ερμηνευτικές εγκυκλίους, τις αποφάσεις και τις θέσεις της φορολογικής διοίκησης και την νομολογία των δικαστηρίων¹⁶. Συνολικά, το φορολογικό πλαίσιο στην Ελλάδα αποτελείται από μεγάλο όγκο εγγράφων πρωτογενούς νομοθεσίας και δευτερογενών νομοθετημάτων, σε βαθμό που καθιστά πρακτικά αδύνατη την πλήρη γνώση και κατανόησή του, τα οποία μάλιστα παρουσιάζουν, ενίοτε, ασάφειες, κενά και εσωτερική ασυνέχεια, γεγονός που δημιουργεί ασάφεια και αβεβαιότητα δικαίου.

Στο πλαίσιο αυτό, η συμμόρφωση των επιχειρήσεων, ειδικά των μικρών επιχειρήσεων, με τη φορολογική νομοθεσία είναι αρκετά απαιτητική. Ειδικότερα, οι μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι υποχρεωμένες να συμμορφώνονται με τις διάφορες φορολογικές απαιτήσεις, ενδεικτικά, με την προετοιμασία και τήρηση λογιστικών βιβλίων, αρχείων και οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα συγκεκριμένα λογιστικά πρότυπα, υποβάλλοντας δηλώσεις, πληροφοριακές αναφορές, περιοδικές δηλώσεις ΦΠΑ, διατηρώντας φορολογικό αρχείο των λογιστικών αρχείων (βιβλίων και στοιχείων) για τουλάχιστον 5 έτη από την ημερομηνία υποβολής της δήλωσης κ.α. Το κόστος συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις και απαιτήσεις της φορολογικής νομοθεσίας περιλαμβάνει τόσο το άμεσο χρηματικό κόστος τις καταβολής των φόρων όσο και κόστη, όπως το κόστος εξωτερικών συνεργατών (λογιστές, φοροτεχνικοί, νομικοί), το χρόνο και τους πόρους που δαπανώνται για την καταχώριση των οικονομικών συναλλαγών στα λογιστικά βιβλία της επιχείρησης, την προετοιμασία και την υποβολή των δηλώσεων και των σχετικών αναφορών αλλά και από το χρόνο και τους πόρους που ενδεχομένως θα δαπανηθούν σε μεταγενέστερες χρονικές στιγμές σε περίπτωση φορολογικού ελέγχου, ενστάσεων και δικαστικών προσφυγών¹⁷.

Η συμμόρφωση των επιχειρήσεων με τις πολλαπλές απαιτήσεις του φορολογικού πλαισίου απαιτεί, είτε την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, είτε τη συνεργασία με εξωτερικούς συμβούλους (λογιστές, φοροτεχνικούς, νομικούς), είτε, σε αρκετές περιπτώσεις, και τα δύο. Απαιτεί, επίσης, την απόκτηση σχετικού λογισμικού, τεχνολογικών υποδομών και συστημά-

15 Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, σύμφωνα με τη φορολογική λογιστική πύλη ενημέρωσης www.taxheaven.gr, ο ΚΦΕ έχει τροποποιηθεί από 120 άλλους νόμους, ενώ οι κωδικοποιημένοι το 2024 κώδικες Φορολογικών Διαδικασιών και ΦΠΑ έχουν ήδη τροποποιηθεί από 2 μεταγενέστερους νόμους.

16 Σύμφωνα με τη μελέτη των Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος (2017) σε μια χρονική διάρκεια 15 ετών (2002-2016) ψηφίστηκαν 37 αμιγώς φορολογικοί νόμοι, 273 διάσπαρτες διατάξεις φορολογικού περιεχομένου σε άσχετα νομοσχέδια, 315 συναφείς διατάξεις, 109 μεταβατικές διατάξεις και εκδόθηκαν 722 κανονιστικές εξουσιοδοτήσεις, γεγονός που σημαίνει ότι την εν λόγω 15ετία ψηφίζονταν περίπου 2,5 φορολογικοί νόμοι, 18 διάσπαρτες φορολογικές διατάξεις και 48 κανονιστικές εξουσιοδοτήσεις ανά έτος.

17 Οι δραστηριότητες φορολογικού σχεδιασμού για τη μείωση των συνολικών φορολογικών υποχρεώσεων μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως μια μορφή κόστους φορολογικής συμμόρφωσης, καθώς είναι φυσικό για μια επιχείρηση να επιδιώκει να βελτιστοποιεί τη φορολογική της επιβάρυνση κατά τρόπο που μεγιστοποιεί το καθαρό κέρδός της.

των διαχείρισης επιχειρηματικών δεδομένων καθώς και την εγγραφή σε ψηφιακά παρεχόμενες υπηρεσίες που παρέχουν την απαιτούμενη εμπειρογνωσία και πληροφόρηση.

Προφανώς, η πολυπλοκότητα και ο όγκος της ελληνικής φορολογικής νομοθεσίας¹⁸, οι συνεχείς τροποποιήσεις αυτής¹⁹ και η ασάφεια και αβεβαιότητα του φορολογικού δικαίου²⁰, συμβάλλουν σε αυξημένο κόστος συμμόρφωσης για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Οι Lazos, Pazarskis, Karagiorgos & Koutouris (2022) τεκμηριώνουν ότι καθοριστικός παράγοντας του συνολικού κόστους της φορολογικής συμμόρφωσης για τις ελληνικές επιχειρήσεις είναι η όντως πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος όπως αυτή ποσοτικοποιείται οικονομικά από έξι μεταβλητές: τον όγκο της φορολογικής νομοθεσίας, τις αλλαγές στη φορολογική νομοθεσία, την ανασφάλεια δικαίου, τις προσφυγές, τις αντικρουόμενες διατάξεις και την κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας²¹.

Περαιτέρω σημειώνεται ότι οι τεχνολογικές απαιτήσεις για τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια καθώς έχει προχωρήσει σημαντικά ο ψηφιακός μετασχηματισμός των σχέσεων της φορολογικής διοίκησης (ΑΑΔΕ) με τις επιχειρήσεις. Ειδικότερα, με την εισαγωγή της φορολογικής πλατφόρμας με την ονομασία myDATA, την υποχρέωση ηλεκτρονικού τιμολογίου και ηλεκτρονικού δελτίου αποστολής, όλες οι επιχειρήσεις οφείλουν να διαβιβάζουν ηλεκτρονικά το σύνολο παραστατικών που εκδίδουν και λαμβάνουν, να τηρούν ηλεκτρονικά λογιστικά βιβλία και να τα διαβιβάζουν στην πλατφόρμα ώστε να προσδιορίζεται το λογιστικό και φορολογικό αποτέλεσμα κάθε οντότητας κ.α. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο ψηφιακός αυτός μετασχηματισμός της φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα και τα ηλεκτρονικά δεδομένα που αναρτώνται στην πλατφόρμα myDATA δεν αντικαθιστούν/καταργούν σε καμία περίπτωση τα λογιστικά βιβλία των επιχειρήσεων όπως αυτά τηρούνταν μέχρι τώρα ούτε μειώνουν τις υποχρεώσεις συμμόρφωσης και την ανάγκη εξειδικευμένου προσωπικού και εξωτερικών συνεργατών για τις επιχειρήσεις. Αντιθέτως, οι απαιτήσεις συμμόρφωσης αυξάνονται και γίνονται πιο ειδικές και, ως εκ τούτου, ο ρόλος τέτοιου προσωπικού και συνεργατών γίνεται ακόμα πιο σημαντικός από ότι στο παρελθόν καθώς πλέον αποκτούν κεντρικό ρόλο στο εγχείρημα της ψηφιακής συμμόρφωσης.

18 Η πολυπλοκότητα, πέρα από την πολυνομία, έγκειται και στην ύπαρξη πολλών εξαιρέσεων, ειδικών φόρων, διαφορετικών φορολογικών συντελεστών ή εκπιπτόμενων στοιχείων κτλ.

19 Όσον αφορά τις συχνές τροποποιήσεις του φορολογικού πλαισίου σημειώνεται ότι δημιουργούν ένα πρόσθετο κόστος που επιβαρύνει τις επιχειρήσεις και αφορά στην αβεβαιότητα σχετικά με την ακριβή έκταση των μελλοντικών φορολογικών υποχρεώσεών τους. Αυτή η αβεβαιότητα περιορίζει την ικανότητα μιας επιχείρησης να βασίζεται στις αναμενόμενες ταμειακές ροές για τη χρηματοδότηση των επενδύσεών της με εσωτερικές πηγές χρηματοδότησης, οδηγώντας έτσι τελικά σε υψηλότερο κόστος χρηματοδότησης.

20 Ο οικονομικός αντίκτυπος της φορολογικής αβεβαιότητας είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί, αλλά ανεξάρτητα από αυτό, μπορεί να είναι σημαντικός και να επηρεάσει σημαντικά την οικονομία μακροπρόθεσμα, κυρίως μειώνοντας την ανταγωνιστικότητα των τοπικών επιχειρήσεων έναντι των ανταγωνιστών που κατοικούν σε φορολογικές δικαιοδοσίες με πιο σταθερή φορολογική πολιτική.

21 Αυτή η αρνητική σχέση μεταξύ της πολυπλοκότητας του φορολογικού πλαισίου και του κόστους συμμόρφωσης των επιχειρήσεων είναι καλά τεκμηριωμένη και στη διεθνή ερευνητική βιβλιογραφία. Βλ., για παράδειγμα, τη βιβλιογραφική σύνοψη των Lazos, Pazarskis, Karagiorgos & Koutouris (2022).

Ως εκ τούτου, το μεγαλύτερο μέρος του κόστους φορολογικής συμμόρφωσης δημιουργεί αρνητικές ταμειακές ροές με τη μορφή μισθών, αγορών εξωτερικών υπηρεσιών τρίτων και αγορών ή συνδρομών λογισμικού και σχετικών βάσεων δεδομένων και πληροφόρησης. Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφική έρευνα των Eichfelder & Vaillancourt (2014), η πλειονότητα των συνολικών δαπανών φορολογικής συμμόρφωσης που καταβάλλουν οι επιχειρήσεις, μεταξύ 42% και 88% (με μέσο όρο 65%), αφορούν το προσωπικό, ενώ το υπόλοιπο των δαπανών καλύπτει εξωτερικές συμβουλευτικές υπηρεσίες και άλλες συναφείς δαπάνες.

Η έρευνα των Stamatopoulos, Hadjidema & Eleftheriou (2017) ποσοτικοποιεί το κόστος που επωμίζονται οι ελληνικές επιχειρήσεις προκειμένου να συμμορφωθούν με τη φορολογική νομοθεσία του φόρου εισοδήματος²². Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι το κόστος που επωμίζονται οι ανώνυμες εταιρείες και οι εταιρείες περιορισμένης ευθύνης στην Ελλάδα, προκειμένου να διεκπεραιώσουν την υποχρέωση της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος, ανέρχεται κατά την εξεταζόμενη περίοδο (φορολογικό έτος 2013) στο ποσό των 5.864,46 € κατά μέσο όρο. Όσον αφορά δε, τους προσδιοριστικούς παράγοντες του κόστους συμμόρφωσης με τη φορολογική νομοθεσία, η έρευνα διαπιστώνει στατιστικώς σημαντική συσχέτισή με μία σειρά μεταβλητών που συνδέονται με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, όπως είναι το μέγεθος της επιχείρησης, η διάρκεια ζωής της, η νομική της μορφή, ο αριθμός των υπαλλήλων της, η δραστηριοποίησή της μέσω εξαγωγών, ο κλάδος της καθώς και η τοποθεσία στην οποία δραστηριοποιείται.

Όσον αφορά το μέγεθος της επιχείρησης, οι Stamatopoulos, Hadjidema & Eleftheriou (2017) καταγράφουν ότι ο φόρτος κόστους συμμόρφωσης αυξάνεται ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης. Ωστόσο, η αύξηση αυτή δεν είναι ανάλογη, γεγονός που συνεπάγεται ότι η σχετική επιβάρυνση είναι σημαντικά υψηλότερη για τις μικρές επιχειρήσεις, συμπεράσμα το οποίο έχει αναδειχθεί πολλάκις και στη διεθνή σχετική βιβλιογραφία²³. Πρόσφατες μελέτες επιβεβαιώνουν ότι οι μικρές επιχειρήσεις φέρουν δυσανάλογο βάρος στο κόστος φορολογικής συμμόρφωσης. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022) αλλά και η μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (D' Andria & Heinemann, 2023) διαπιστώνουν ότι οι ΜμΕ αντιμετωπίζουν αναλογικά υψηλότερα κόστη συμμόρφωσης σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις.

22 Το κόστος συμμόρφωσης στην εν λόγω έρευνα αφορά μόνο στις δαπάνες που επωμίζονται οι επιχειρήσεις για να διεκπεραιώσουν τη βασικότερη φορολογική τους υποχρέωση, την υποχρέωση υποβολής της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται το ποσό του καταβλητέου φόρου εισοδήματος. Το κόστος αυτό χαρακτηρίζεται ως διοικητικό βάρος, καθώς υφίσταται λόγω της ύπαρξης της σχετικής νομοθεσίας και δεν θα υφίστατο εάν η νομοθεσία καταργούνταν ή δεν υπήρχε.

23 Βλ., για παράδειγμα, την επισκόπηση του Slemrod (2019) όπου αναφέρεται ότι το κόστος φορολογικής συμμόρφωσης για τις ΜμΕ είναι υψηλότερο, σε σύγκριση το αντίστοιχο κόστος που επωμίζονται οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις, λόγω περιορισμένων πόρων και ικανοτήτων διαχείρισης των φορολογικών υποχρεώσεων. Αυτό το δυσανάλογο βάρος μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την απόδοση και την επιβίωση των μικρών επιχειρήσεων.

3.2 Ψηφιακό Τέλος

Το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο για το Ψηφιακό Τέλος Συναλλαγής είναι:

- Νόμος 5135/2024, Ψηφιακό τέλος συναλλαγής και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 147/16.09.2024.
- Νόμος 5177/2025, Κύρωση Κώδικα εμμέσων φόρων επί των συναλλαγών του πεδίου εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, καθώς και λοιπών εμμέσων φόρων, ΦΕΚ Α' 21/14.02.2025.

Με τον Ν. 5135/2024, εισήχθη το Ψηφιακό Τέλος Συναλλαγής, αντικαθιστώντας το παραδοσιακό σύστημα χαρτοσήμου που ίσχυε από το 1931²⁴. Η περαιτέρω εξειδίκευση και αποσαφήνιση του πλαισίου εφαρμογής του ψηφιακού τέλους έγινε με τον Ν. 5177/2025, ο οποίος κωδικοποιεί τους έμμεσους φόρους που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, ορίζοντας λεπτομερώς τις συναλλαγές που υπάγονται στο ψηφιακό τέλος, καθώς και τις διαδικασίες υποβολής δήλωσης, απόδοσης και επιστροφής του τέλους.

Παρότι πρόκειται για νέο θεσμό, το Ψηφιακό Τέλος Συναλλαγής διατηρεί αρκετά κοινά στοιχεία με το τέλος χαρτοσήμου. Πρόκειται για έμμεσο φόρο που επιβάλλεται σε συγκεκριμένες συμβάσεις και συναλλαγές μεταξύ φυσικών ή νομικών προσώπων. Ο φόρος υπολογίζεται βάσει της αξίας της συναλλαγής, με καθορισμένους συντελεστές ανά είδος συναλλαγής, και η υποχρέωση απόδοσης συνήθως βαρύνει τον συναλλασσόμενο που αποκομίζει οικονομικό όφελος, όπως συνέβαινε και με το χαρτόσημο.

Σε αντίθεση με το χαρτόσημο, που αφορούσε κυρίως έντυπες συναλλαγές, το ψηφιακό τέλος έχει διευρυμένο πεδίο εφαρμογής καλύπτοντας και ηλεκτρονικές και άυλες συμφωνίες, όπως συμβάσεις που υπογράφονται ψηφιακά. Ειδικότερα, το πεδίο εφαρμογής του ψηφιακού τέλους, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει:

- τις συμβάσεις μίσθωσης ακινήτου, για άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας εφόσον δεν έχει επιλεγεί η υπαγωγή της σε καθεστώς Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ),
- τα δάνεια (έντοκα ή άτοκα) και τις πιστώσεις, όταν δανειστής ή οφειλέτης δεν είναι χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή ίδρυμα πληρωμών,
- τους τρεχούμενους δοσοληπτικούς λογαριασμούς που δεν τηρούνται σε πιστωτικό ίδρυμα και αφορούν συμβαλλομένους που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα,
- τις ταμειακές διευκολύνσεις (καταθέσεις και αναλήψεις) χωρίς σύμβαση από και προς νομικά πρόσωπα και νομικές οντότητες που διενεργούνται από εταίρους, μετόχους ή άλλα πρόσωπα,
- τις μεταβιβάσεις επιχειρήσεων.

Στην περίπτωση των δανείων και των τρεχούμενων δοσοληπτικών λογαριασμών με συμβαλλόμενες επιχειρήσεις (κεφαλαιουχικές ή προσωπικές εταιρείες) ο συντελεστής υπολογι-

24 Το τέλος χαρτοσήμου εισήχθη με το Νομοθετικό Διάταγμα 4755 (ΦΕΚ Α' 164/15.5.1930) που αντικαταστάθηκε από το Π.Δ. 28.7.1931 (ΦΕΚ Α' 164/28.7.1931), γνωστό και ως Κώδικας Τελών Χαρτοσήμου.

σμού ανέρχεται σε 2,4% επί του κεφαλαίου ή επί του υψηλότερου ετήσιου υπολοίπου (χρεωστικό ή πιστωτικό), ενώ στις ταμειακές διευκολύνσεις σε 1,2% ανά συναλλαγή. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, μεταξύ αυτών και στη μίσθωση ακινήτου για άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, ο συντελεστής υπολογισμού του ψηφιακού τέλους ανέρχεται σε 3,6% επί της αξία της συναλλαγής.

Η θέσπιση του Ψηφιακού Τέλους Συναλλαγής έφερε σημαντική αλλαγή σε σχέση με το παλιό σύστημα του τέλους χαρτοσήμου. Το νέο τέλος υπολογίζεται αυτόματα και αποδίδεται αποκλειστικά ηλεκτρονικά, καταργώντας παρωχημένες διαδικασίες συμπλήρωσης εντύπων και σημαντικές γραφειοκρατικές απαιτήσεις. Με άλλα λόγια, η εισαγωγή του ψηφιακού τέλους και η κατάργηση του τέλους χαρτοσήμου μείωσε το κόστος διοικητικής και γραφειοκρατικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων με την εν λόγω ειδική έμμεση φορολογία. Προφανώς, το οικονομικό βάρος από την εν λόγω φορολογική υποχρέωση των επιχειρήσεων παραμένει.

3.3 Ειδική Φορολογία

Η ειδική ή πρόσθετη φορολόγηση προϊόντων, υπηρεσιών ή δραστηριοτήτων ανέκαθεν αποτελούσε σημαντική πηγή εσόδων για το Ελληνικό κράτος, ιδίως κατά το παρελθόν, όταν υπήρχε δυσκολία προσδιορισμού ευρύτερων φορολογικών βάσεων όπως το εισόδημα. Αν και ο κύριος στόχος στην Ελλάδα ήταν πάντα η συγκέντρωση δημοσίων εσόδων, η ειδική φορολόγηση συγκεκριμένων αποσκοπεί στην επίτευξη και άλλων στόχων της δημόσιας πολιτικής, όπως η προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας.

Ειδικοί φόροι στην Ελλάδα επιβάλλονται σε μια σειρά από προϊόντα και υπηρεσίες. Κυρίαρχο ρόλο μεταξύ αυτών έχουν τα καύσιμα και άλλα ενεργειακά προϊόντα, τα προϊόντα καπνού και τα οινοπνευματώδη ποτά, για τα οποία, άλλωστε, υπάρχουν σχετικές κοινοτικές οδηγίες που καθορίζουν τον τρόπο και τα ελάχιστα επίπεδα φορολόγησης. Ωστόσο, η ειδική φορολόγηση επεκτείνεται και σε άλλες κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών, όπως τα οχήματα, ο καφές, η διαμονή σε τουριστικά καταλύματα, οι τηλεφωνικές κινητές επικοινωνίες, η συνδρομητική τηλεόραση, τα υγρά ηλεκτρονικών τσιγάρων και οι πλαστικές σακούλες. Σε κάποιες από τις κατηγορίες αυτές δεν είναι εμφανής η σύνδεση με κάποια προσπάθεια διόρθωσης αρνητικών εξωτερικών επιδράσεων, αλλά αντιθέτως, η φορολόγηση προκύπτει ως ανάγκη για την αύξηση των φορολογικών εσόδων (π.χ. καφές, φόρος διαμονής σε τουριστικά καταλύματα) ή/και ως χρέωση για τη χρήση δημόσιων αγαθών (π.χ. τέλη κυκλοφορίας για τη χρήση των δρόμων).

Ως εκ τούτου, η ειδική φορολογία αποτελεί μια πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματική δραστηριότητα, χωρίς ωστόσο να είναι ξεκάθαρο σε ποιες περιπτώσεις ειδικών φόρων το πρόσθετο κόστος του φόρου επωμίζεται αποκλειστικά από τις επιχειρήσεις ή μετακυλίνεται, μέρος ή ολόκληρο, στους καταναλωτές ή σε άλλες συνεργαζόμενες επιχειρήσεις στην εκάστοτε αλυσίδα αξίας²⁵.

25 Για μια ολοκληρωμένη ανάλυση των ειδικών φόρων και την επίδραση αυτών στην ελληνική οικονομία βλ. Βέττας, Μανιάτης, & Βαλάσκας.

Ο Νόμος 5177/2025 Κύρωση Κώδικα εμμέσων φόρων επί των συναλλαγών του πεδίου εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, καθώς και λοιπών εμμέσων φόρων (ΦΕΚ Α' 21/14.02.2025) αποτελεί μια σημαντική κωδικοποίηση των έμμεσων φόρων στην Ελλάδα, ενοποιώντας και εκσυγχρονίζοντας το ρυθμιστικό πλαίσιο για διάφορους ειδικούς φόρους που επιβάλλονται σε συναλλαγές και δραστηριότητες. Ο νόμος αυτός περιλαμβάνει δέκα θεματικά βιβλία, καθένα από τα οποία αναφέρεται σε συγκεκριμένο τύπο έμμεσου φόρου. Ειδικότερα, οι φόροι που περιλαμβάνονται είναι:

- Φόρος Συγκέντρωσης Κεφαλαίων (Βιβλίο Δεύτερο, Άρθρα 32–42): Ο Φόρος Συγκέντρωσης Κεφαλαίων (ΦΣΚ) αφορά φορολογικές υποχρεώσεις που προκύπτουν από πράξεις συγκέντρωσης κεφαλαίων, όπως αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, εισφορές σε είδος και άλλες συναφείς πράξεις που ενισχύουν την κεφαλαιακή βάση μιας εταιρείας. Ο συντελεστής του ΦΣΚ ορίζεται σε 0,2% στην αξία που φορολογείται, εξασφαλίζοντας την αναλογική επιβάρυνση των εμπλεκομένων. Υπόχρεοι στην καταβολή αυτού του φόρου είναι τα νομικά πρόσωπα που προβαίνουν σε τέτοιες συναλλαγές, ενώ προβλέπονται συγκεκριμένες απαλλαγές, όπως για συγχωνεύσεις και μετατροπές εταιρειών, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.
- Φόρος Ασφαλίσεων (Βιβλίο Τρίτο, Άρθρο 43): Ο Φόρος Ασφαλίσεων επιβάλλεται στα ασφάλιστρα που καταβάλλονται σε ασφαλιστικές εταιρείες στο πλαίσιο συμβάσεων ασφάλισης. Ο συντελεστής του φόρου διαφέρει ανάλογα με το είδος της ασφάλισης: για ασφάλειες πυρός ορίζεται σε 20%, για ζωής 4% και για τις λοιπές ασφαλίσσεις σε 15%, εξασφαλίζοντας την προσαρμογή στις ιδιαιτερότητες κάθε ασφαλιστικού προϊόντος. Οι υπόχρεοι για την καταβολή αυτού του φόρου είναι οι ασφαλιστικές εταιρείες που εισπράττουν τα ασφάλιστρα, ενώ προβλέπονται απαλλαγές για συγκεκριμένες κατηγορίες ασφαλίσεων, όπως οι κοινωνικές ασφαλίσεις.
- Τέλος Ανθεκτικότητας στην Κλιματική Κρίση (Βιβλίο Τέταρτο, Άρθρο 44): Το Τέλος Ανθεκτικότητας στην Κλιματική Κρίση επιβάλλεται σε τουριστικά καταλύματα για κάθε ημερήσια χρήση και ανά δωμάτιο ή διαμέρισμα, κατά την περίοδο από Απρίλιο έως Οκτώβριο. Το ποσό του τέλους διαμορφώνεται ανάλογα με την κατηγορία του καταλύματος, με τα ξενοδοχεία 1–2 αστέρων να επιβαρύνονται με 2 ευρώ, τα 3 αστέρων με 5 ευρώ, τα 4 αστέρων με 10 ευρώ και τα 5 αστέρων με 15 ευρώ, ενώ τα ενοικιαζόμενα δωμάτια επιβαρύνονται επίσης με 2 ευρώ. Οι υπόχρεοι για την καταβολή του τέλους είναι οι επιχειρήσεις που λειτουργούν τα καταλύματα, με την απόδοση να γίνεται μέσω ηλεκτρονικής δήλωσης στην ΑΑΔΕ.
- Τέλη Συνδρομητών Τηλεπικοινωνιών και Τηλεόρασης (Βιβλίο Πέμπτο, Άρθρα 45–47): Τα τέλη που επιβάλλονται σε συνδρομές κινητής και σταθερής τηλεφωνίας καθώς και σε συνδρομές τηλεοπτικών υπηρεσιών επιβάλλονται ανάλογα με το ύψος του μηνιαίου λογαριασμού. Για συνδρομές κινητής τηλεφωνίας ο συντελεστής του φόρου είναι 5%, για συνδρομές σταθερής τηλεφωνίας είναι 10% και για τη συνδρομητική τηλεόραση 10%. Οι υπόχρεοι για την καταβολή αυτών των τελών είναι οι πάροχοι των αντίστοιχων υπηρεσιών.

- Ειδικός Φόρος σε Είδη Πολυτελείας (Βιβλίο Έκτο, Άρθρο 48): Ο Ειδικός Φόρος σε Είδη Πολυτελείας αφορά την επιβάρυνση προϊόντων υψηλής αξίας, όπως πολυτελή αυτοκίνητα, σκάφη αναψυχής και κοσμήματα. Ο συντελεστής του φόρου καθορίζεται ανάλογα με το είδος και την αξία του προϊόντος, προσαρμοσμένος στη φύση των πολυτελών αγαθών. Υπόχρεοι για την καταβολή του φόρου είναι οι εισαγωγείς ή κατασκευαστές αυτών των προϊόντων, με δυνατότητα απαλλαγής σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως για επαγγελματική χρήση.
- Ειδικός Φόρος σε Ψυχαγωγικά Τεχνικά Παίγνια (Βιβλίο Έβδομο, Άρθρο 49): Ο φόρος αυτός επιβάλλεται στη λειτουργία ψυχαγωγικών τεχνικών παιγνίων, όπως ηλεκτρονικά παιχνίδια και άλλες σχετικές δραστηριότητες. Για τη λειτουργία αυτών των παιγνίων απαιτείται άδεια από τον αρμόδιο δήμο ή κοινότητα, ενώ προβλέπεται και η καταβολή ετήσιου τέλους. Οι υπόχρεοι είναι οι επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται τα παίγνια αυτά.
- Εισφορά Δακοκτονίας (Βιβλίο Όγδοο, Άρθρα 50–51): Η Εισφορά Δακοκτονίας αφορά τις δαπάνες που σχετίζονται με την καταπολέμηση του δάκου της ελιάς και επιβάλλεται στους παραγωγούς ελαιοκάρπου. Η απόδοση της εισφοράς γίνεται μέσω των ελαιοτριβείων ή άλλων εξουσιοδοτημένων φορέων, εξασφαλίζοντας την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος.
- Τέλος Πλοίων Αναψυχής και Ημερόπλοιων (Βιβλίο Ένατο, Άρθρο 52): Το Τέλος Πλοίων Αναψυχής και Ημερόπλοιων (ΤΕΠΑΗ) επιβάλλεται σε ιδιωτικά και επαγγελματικά πλοία αναψυχής και ημερόπλοια, με βάση το μήκος του σκάφους και τη διάρκεια παραμονής στα ελληνικά χωρικά ύδατα. Οι υπόχρεοι για την καταβολή του τέλους είναι οι ιδιοκτήτες ή εκμεταλλευτές των σκαφών, με την απόδοση να γίνεται μέσω της ηλεκτρονικής εφαρμογής e-ΤΕΡΑΙ.
- Τέλη Κυκλοφορίας (Βιβλίο Δέκατο, Άρθρα 53–62): Τα Τέλη Κυκλοφορίας επιβάλλονται σε οχήματα που κυκλοφορούν στην Ελλάδα και υπολογίζονται είτε βάσει των εκπομπών CO₂ για οχήματα που ταξινομήθηκαν μετά το 2010, είτε βάσει του κυβισμού για παλαιότερα οχήματα. Οι υπόχρεοι είναι οι ιδιοκτήτες των οχημάτων, με τα τέλη να καταβάλλονται ετησίως και δυνατότητα πληρωμής ανά μήνα σε περίπτωση προσωρινής άρσης ακινησίας.

3.4 Δημοτικοί Φόροι και Τέλη

Η άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας συνοδεύεται από ένα ευρύ φάσμα υποχρεώσεων προς την τοπική αυτοδιοίκηση, οι οποίες περιλαμβάνουν την καταβολή δημοτικών τελών και φόρων. Η συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις προς τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης είναι απαραίτητη για τη νόμιμη λειτουργία μιας επιχείρησης.

Η επιβολή δημοτικών τελών και φόρων διέπεται από διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται:

- Νόμος 25/1975, Περί υπολογισμού και τρόπου εισπράξεως δημοτικών και κοινοτικών τελών

καθαριότητας και φωτισμού και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων, ΦΕΚ Α' 74/21.04.1975.

- Νόμος 5143/2024, Ρυθμίσεις για τους χερσαίους συνοριακούς σταθμούς, την ενίσχυση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ Α' 161/11.10.2024..
- Νόμος 3852/2010, Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης, ΦΕΚ Α' 87/07.06.2010.

Συγκεκριμένα, ο Νόμος 3852/2010 αναδιοργάνωσε τη διοικητική δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης και καθόρισε τις αρμοδιότητες των δήμων, συμπεριλαμβανομένης της επιβολής και είσπραξης δημοτικών τελών και φόρων. Ο Νόμος 25/1975 καθορίζει την επιβολή τελών καθαριότητας και φωτισμού ενώ ο Νόμος 5143/2024 ρυθμίζει την επιβολή τέλους διαμονής παρεπιδημούντων και τέλους επί των ακαθαρίστων εσόδων για καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος.

Τα δημοτικά τέλη στην Ελλάδα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα παροχών και υπηρεσιών και κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τη φύση και το μέγεθος της επιχείρησης. Οι βασικότερες κατηγορίες περιλαμβάνουν:

- Τέλη Καθαριότητας και Φωτισμού: Επιβάλλονται βάσει της επιφάνειας των ακινήτων και του είδους χρήσης τους (επαγγελματική ή οικιακή). Οι συντελεστές καθορίζονται από τους εκάστοτε δήμους και μπορεί να διαφοροποιούνται σημαντικά.
- Τέλος Ακίνητης Περιουσίας (ΤΑΠ): Επιβάλλεται σε όλα τα ακίνητα και υπολογίζεται ως ποσοστό επί της αντικειμενικής αξίας τους.
- Τέλος Παρεπιδημούντων: Αφορά επιχειρήσεις εστίασης και φιλοξενίας και υπολογίζεται ως ποσοστό επί των ακαθαρίστων εσόδων.
- Τέλος Χρήσης Κοινόχρηστων Χώρων: Επιβάλλεται για την κατάληψη πεζοδρομίων ή άλλων κοινόχρηστων χώρων για επαγγελματική χρήση.
- Τέλος Διαφήμισης: Επιβάλλεται σε επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν υπαίθρια διαφήμιση.

Το κόστος συμμόρφωσης για τις μικρές επιχειρήσεις εξαρτάται από το μέγεθος και τη φύση της επιχειρηματικής δραστηριότητάς, καθώς και από τη τοποθεσία της επιχείρησης, καθώς οι συντελεστές και οι όροι επιβολής των δημοτικών φόρων και τελών καθορίζονται από τον εκάστοτε δήμο²⁶. Ειδικότερα, τα τέλη καθαριότητας και φωτισμού υπολογίζονται βάσει των τετραγωνικών μέτρων του ακινήτου, το τέλος ακινήτων (ΤΑΠ) υπολογίζεται ως ποσοστό της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου, ενώ το τέλος διαμονής ή το τέλος παρεπιδημούντων ανάλογα με το είδος της επιχείρησης.

26 Βλ., ενδεικτικά, τη μελέτη του Βαρλαμίτη (2025).

3.5 Εργασιακά και Ασφαλιστικά

Η εργατική νομοθεσία στην Ελλάδα αποτελεί ένα πλέγμα κανόνων και ρυθμίσεων που διέπουν τις εργασιακές σχέσεις, την απασχόληση, τις αμοιβές, τα ωράρια, την ασφάλεια και την υγιεινή των εργαζομένων. Για τις μικρές επιχειρήσεις, η συμμόρφωση με τη σχετική νομοθεσία δεν είναι μόνο νομική υποχρέωση, αλλά και κρίσιμος παράγοντας για τη βιωσιμότητα, την αξιοπιστία και την αποφυγή προστίμων.

Το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα αποτελείται από πληθώρα νόμων και κανονιστικών πράξεων. Οι βασικότεροι εξ αυτών περιλαμβάνουν:

- Νόμος 4172/2013, Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012, του Ν. 4093/2012 και του Ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 167/23.07.2013.
- Νόμος 3850/2010, Κύρωση του κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, ΦΕΚ Α' 84/02.06.2010²⁷.
- Νόμος 4387/2016, Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συνταξιοδοτικού συστήματος Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 85/12.05.2016.
- Νόμος 3996/2011, Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 170/05.08.2011.
- Νόμος 4808/2021, Για την Προστασία της Εργασίας Σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής «Επιθεώρηση Εργασίας» Κύρωση της Σύμβασης 190 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την εξάλειψη της βίας και παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας Κύρωση της Σύμβασης 187 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για το Πλαίσιο Προώθησης της Ασφάλειας και της Υγείας στην Εργασία Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και της ιδιωτικής ζωής, άλλες διατάξεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις, ΦΕΚ Α' 101/19.06.2021.

Το ασφαλιστικό σύστημα και οι εισφορές διέπονται από τον Νόμο 4387/2016, ενώ ο Νόμος 4172/2013 προβλέπει τις φορολογικές υποχρεώσεις εργοδοτών, συμπεριλαμβανομένων των παρακρατήσεων φόρου μισθωτών υπηρεσιών. Η λειτουργία του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας και οι κυρώσεις για παραβάσεις ρυθμίζονται από τον Νόμο 3996/2011. Ο Νόμος 4808/2021 για την προστασία της εργασίας εισάγει την Ψηφιακή Κάρτα Εργασίας και ρυθμίζει θέματα όπως η τηλεργασία, οι γονικές άδειες και η παρενόχληση στον χώρο εργασίας. Επιπλέον, με υπουργικές αποφάσεις ορίζονται στοιχεία όπως ο κατώτατος μισθός, τα επιδό-

²⁷ Οι υποχρεώσεις και οι επιβαρύνσεις για τις μικρές επιχειρήσεις που προκύπτουν από την εφαρμογή του Νόμου 3850/2010, για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων αναλύονται στην επόμενη ενότητα.

ματα, οι γονικές άδειες και οι διαδικασίες μέσω της πλατφόρμας ΕΡΓΑΝΗ²⁸.

Ακόμα και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις υποχρεούνται να τηρούν πλήρως το εργατικό και ασφαλιστικό καθεστώς. Η εν λόγω συμμόρφωση αφορά σειρά υποχρεώσεων και διαδικασιών που εξαρτώνται από τη νομική μορφή της επιχείρησης, το είδος της δραστηριότητας, και τον αριθμό των εργαζομένων. Ωστόσο, υπάρχουν βασικές υποχρεώσεις που ισχύουν σχεδόν για κάθε εργοδότη. Κατά την πρόσληψη εργαζομένου, ο εργοδότης πρέπει να συντάξει σύμβαση εργασίας και να την κοινοποιήσει μέσω του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ. Ο εργαζόμενος πρέπει να εγγραφεί στον ΕΦΚΑ και να του αποδοθεί Αριθμός Μητρώου Ασφαλισμένου (ΑΜΑ). Κατά τη διάρκεια της απασχόλησης, η επιχείρηση υποχρεούται να καταβάλλει τουλάχιστον τον κατώτατο μισθό, να χορηγεί δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, να τηρεί και να δηλώνει το ωράριο εργασίας, περιλαμβανομένων των υπερωριών και να διασφαλίζει τις ετήσιες, γονικές και άλλες άδειες. Πρέπει επίσης να καταβάλλονται εμπρόθεσμα οι ασφαλιστικές εισφορές και να γίνονται οι αντίστοιχες φορολογικές παρακρατήσεις και αποδόσεις του φόρου μισθωτών υπηρεσιών. Σε περίπτωση αποχώρησης εργαζομένου, είτε πρόκειται για οικειοθελή αποχώρηση είτε για καταγγελία της σύμβασης, είναι υποχρεωτική η καταγραφή στο ΕΡΓΑΝΗ και η καταβολή της σχετικής αποζημίωσης, εφόσον προβλέπεται. Επιπλέον, με την εισαγωγή του θεσμού της Ψηφιακής Κάρτας Εργασίας, ο οποίος εφαρμόζεται σταδιακά²⁹, οι εργαζόμενοι καταγράφουν την ώρα προσέλευσης και αποχώρησης μέσω ψηφιακού μέσου και τα δεδομένα αποστέλλονται αυτόματα στο πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ.

Η συμμόρφωση με την εργατική νομοθεσία συνεπάγεται σημαντικό αλλά αναγκαίο διοικητικό και λειτουργικό κόστος για όλες τις επιχειρήσεις. Το κόστος αυτό αφορά επενδύσεις σε εξοπλισμό και τεχνολογία, συμβουλευτικές υπηρεσίες, λογιστική υποστήριξη και ιδιαίτερη τυπικότητα στην εφαρμογή των σχετικών διαδικασιών για την αποφυγή προστίμων. Δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο σταθερό νούμερο, γιατί οι υποχρεώσεις συμμόρφωσης εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως το είδος της επιχείρησης, τον αριθμό εργαζομένων και το αριθμό των εξωτερικών συνεργατών που τυχόν χρησιμοποιεί η επιχείρηση (π.χ. λογιστής, νομικός σύμβουλος). Ωστόσο, εντελώς ενδεικτικά, πέρα από το κόστος καταβολής των εργοδοτικών εισφορών, οι οποίες σήμερα ανέρχονται σε 35,16% επί των πραγματικών ακαθάριστων αποδοχών των εργαζομένων σε χρήμα και σε είδος (13.37% εισφορά ασφαλισμένου και 21,79% εισφορά εργοδότη), το κόστος συμμόρφωσης αφορά τη λογιστική διαχείριση των εργατικών θεμάτων που κοστίζει συνήθως 50 έως 150 ευρώ μηνιαίως, την τεχνική υποστήριξη για τις τεχνολογικές ανάγκες και τη διασύνδεση με το ΕΡΓΑΝΗ που μπορεί να αγγίξει τα 200 ευρώ ετησίως. Αν η επιχείρηση χρειάζεται νομική ή εργατική συμβουλευτική για τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία το κόστος μπορεί να ανέλθει σε περίπου 100 με 200 ευρώ ανά ώρα.

28 Το ΕΡΓΑΝΗ είναι το πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Εργασίας στην Ελλάδα που χρησιμοποιείται για την ηλεκτρονική καταγραφή και παρακολούθηση των εργασιακών σχέσεων. Δημιουργήθηκε για να μειώσει τη γραφειοκρατία και να ενισχύσει τον έλεγχο της αγοράς εργασίας.

29 Η εφαρμογή της Ψηφιακής Κάρτας Εργασίας ξεκίνησε το 2022 στις τράπεζες και τις επιχειρήσεις σούπερ μάρκετ με περισσότερους από 250 εργαζόμενους και σταδιακά επεκτείνεται σε περισσότερους κλάδους και σε άλλες επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους, με πιο πρόσφατη προσθήκη τον Μάρτιο του 2025 σε επιχειρήσεις στους κλάδους του τουρισμού και της εστίασης.

Ειδικά, για την εφαρμογή της Ψηφιακής Κάρτας Εργασίας οι μικρές επιχειρήσεις θα πρέπει να προμηθευτούν σχετικό εξοπλισμό με κόστος από 100 έως 300 ευρώ ανά συσκευή καθώς και σχετικό λογισμικό με κόστος που κυμαίνεται από 30 έως 100 ευρώ μηνιαίως. Η σχετική εκπαίδευση του προσωπικού και η συμβουλευτική υποστήριξη μπορεί να κοστίσει από 100 έως 500 ευρώ εφάπαξ.

Πέρα από τα άμεσα οικονομικά έξοδα και τις λειτουργικές απαιτήσεις, η συμμόρφωση με την εργατική νομοθεσία για μια μικρή επιχείρηση συνεπάγεται και μη οικονομικά κόστη τα οποία αφορούν, εκτός από τον απαιτούμενο χρόνο για τη συμπλήρωση των σχετικών εγγράφων και διαδικασιών, τη συνεχή παρακολούθηση των αλλαγών στη νομοθεσία και τη διοικητική και θεσμική πολυπλοκότητα για αποφυγή προστίμων. Για μικρές επιχειρήσεις χωρίς ειδικό προσωπικό η διαχείριση του κινδύνου μη συμμόρφωσης με την εργασιακή και ασφαλιστική νομοθεσία είναι σημαντική.

3.6 Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία

Η ελληνική νομοθεσία για την Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία είναι πλήρως εναρμονισμένη με την αντίστοιχη κοινοτική, μέσω της ενσωμάτωσης τόσο της Οδηγίας Πλαίσιο 89/391/ΕΟΚ όσο και των ειδικών Οδηγιών που απορρέουν από αυτή. Πυρήνας του σχετικού νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα, το οποίο περιλαμβάνει πληθώρα επιμέρους νομοθετημάτων, ιδίως με τη μορφή προεδρικών διαταγμάτων, για γενικούς και ειδικούς επαγγελματικούς κινδύνους ή χώρους εργασίας, αποτελεί ο Κώδικας Νόμων για την Υγεία & Ασφάλεια στην Εργασία που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Ν. 3850/2010³⁰ και στον οποίο, μεταξύ άλλων διατυπώνεται η νομική αρχή της αποκλειστικής ευθύνης του εργοδότη και περιγράφονται οι βασικές απαιτήσεις εργοδοτών και εργαζομένων, καθώς και οι συναφείς θεσμοί παροχής υπηρεσιών προστασίας και πρόληψης (τεχνικός ασφαλείας, ιατρός εργασίας, Επιτροπή Υγείας & Ασφάλειας των Εργαζομένων, κ.λπ.).

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι διατάξεις του ανωτέρω κώδικα και εν γένει οι διατάξεις για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων εφαρμόζονται, εάν δεν ορίζεται διαφορετικά (π.χ. ναυτική εργασία) σε όλες τις επιχειρήσεις, εκμεταλλεύσεις και εργασίες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και για το σύνολο των εργαζομένων που απασχολούνται από έναν εργοδότη με οποιαδήποτε σχέση εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των ασκούμενων και μαθητευόμενων.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα, ο εργοδότης υποχρεούται να εξασφαλίζει την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων ως προς όλες τις πτυχές της εργασίας και να λαμβάνει μέτρα που να εξασφαλίζουν την υγεία και ασφάλεια των τρίτων (αρχή ευθύνης του εργοδότη), να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες τεχνικού ασφαλείας και, όπου προβλέπεται, ιατρού εργασίας, να παρέχει κατάλληλα μέσα ατομικής προστασίας και, σε κάθε περίπτωση, οφείλει να έχει στη διάθεσή του μια γραπτή εκτίμηση των υφισταμένων κατά την εργασία κινδύνων

30 Νόμος 3850/2010, Κύρωση του κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, ΦΕΚ Α' 84/02.06.2010.

για την ασφάλεια και την υγεία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν ομάδες εργαζομένων που εκτίθενται σε ιδιαίτερους κινδύνους.

Η σύνταξη γραπτής εκτίμησης επαγγελματικού κινδύνου είναι υποχρεωτική για όλες τις επιχειρήσεις. Το κόστος για την εκπόνησή της εν λόγω μελέτης εξαρτάται από το μέγεθος και τη δραστηριότητα της επιχείρησης, αλλά γενικά κυμαίνεται μεταξύ 300 και 1.000 ευρώ. Όσον αφορά στον Τεχνικό Ασφαλείας, οι επιχειρήσεις μπορούν να συνεργαστούν με εξωτερικούς παρόχους υπηρεσιών τεχνικού ασφαλείας, με κόστος που εξαρτάται από την εκάστοτε συμφωνία. Ενδεικτικά, οι αμοιβές μπορεί να κυμαίνονται από 500 έως 1.500 ευρώ ετησίως. Σημειώνεται ότι η ισχύουσα νομοθεσία παρέχει τη δυνατότητα σε εργοδότες επιχειρήσεων που ανήκουν στην Γ' και Β' κατηγορία επικινδυνότητας και δεν επιθυμούν να αναθέσουν καθήκοντα τεχνικού ασφαλείας σε άτομο εκτός της επιχείρησης να επιμορφωθούν και να αναλάβουν καθήκοντα Τεχνικού Ασφαλείας. Το κόστος συμμετοχής σε προγράμματα επιμόρφωσης 10 ωρών για επιχειρήσεις Γ κατηγορίας επικινδυνότητας κυμαίνεται από 50 έως 70 ευρώ το άτομο, ενώ το κόστος συμμετοχής σε προγράμματα επιμόρφωσης 35 ωρών για επιχειρήσεις Β κατηγορίας επικινδυνότητας κυμαίνεται από 100 έως 130 ευρώ το άτομο. Όπως αναφέρθηκε, οι εργοδότες οφείλουν να παρέχουν στους εργαζομένους τα απαραίτητα μέσα ατομικής προστασίας, όπως κράνη, γάντια, μάσκες κ.λπ. Το ετήσιο κόστος για αυτά εξαρτάται από τον αριθμό των εργαζομένων και το είδος της εργασίας, αλλά για μια μικρή επιχείρηση μπορεί να κυμαίνεται από 200 έως 500 ευρώ το χρόνο.

Η υποχρέωση απασχόλησης ιατρού εργασίας είναι υποχρεωτική σε κάθε επιχείρηση που απασχολεί 50 ή περισσότερους εργαζομένους. Σημειώνεται όμως ότι η εν λόγω υποχρέωση δεν εξαρτάται μόνο από τον αριθμό των εργαζομένων, αλλά και από τη φύση των εργασιών και τους ενδεχόμενους επαγγελματικούς κινδύνους που εντοπίζονται μέσω της εκτίμησης επαγγελματικού κινδύνου. Οπότε οι επιχειρήσεις που εκθέτουν το προσωπικό τους σε επικίνδυνους παράγοντες (π.χ. μόλυβδο, αμιάντο, καρκινογόνους παράγοντες) υποχρεούνται να απασχολούν ιατρό εργασίας ανεξαρτήτως αριθμού εργαζομένων. Το κόστος συμμόρφωσης με την υποχρέωση απασχόλησης ιατρού εργασίας εξαρτάται, λοιπόν, από τον αριθμό των εργαζομένων, την κατηγορία επικινδυνότητας της επιχείρησης και τη διάρκεια απασχόλησης του ιατρού, η οποία καθορίζεται από τα δύο πρώτα, ήτοι την κατηγορία επικινδυνότητας της επιχείρησης και τον αριθμό των εργαζομένων. Οι αμοιβές των ιατρών εργασίας ποικίλλουν ανάλογα με την εμπειρία, την περιοχή και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Ενδεικτικά, το ωριαίο κόστος μπορεί να κυμαίνεται από 50 έως 100 ευρώ. Επομένως, για τις 30 ώρες ετήσιας απασχόλησης που απαιτούνται σε μια επιχείρηση με 50 εργαζομένους, το συνολικό ετήσιο κόστος μπορεί να κυμαίνεται μεταξύ 1.500 και 3.000 ευρώ.

Ο έλεγχος εφαρμογής της νομοθεσίας για την ασφάλεια & υγεία στην εργασία πραγματοποιείται από την Επιθεώρηση Εργασίας.

3.7 Τραπεζικά Έξοδα

Για να διασφαλίσουν την ομαλή λειτουργία τους, όλες οι επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους πρέπει να συναλλάσσονται με τραπεζικά ιδρύματα. Άλλωστε, η ελληνική νομοθεσία, αλλά και οι διεθνείς κανονισμοί, προσδιορίζουν σειρά οικονομικών συναλλαγών

που πρέπει να υλοποιούνται αποκλειστικά μέσω τραπεζών ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια και ιχνηλασιμότητα των συναλλαγών, η φορολογική συμμόρφωση και η πρόληψη της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και του ξεπλύματος χρημάτων, αλλά και για την προστασία των συμφερόντων των επιχειρήσεων και των καταναλωτών αφού οι τραπεζικές συναλλαγές προσφέρουν μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία έναντι κινδύνων απάτης.

Ειδικότερα, οι συναλλαγές που πρέπει να υλοποιούνται μέσω τραπεζών περιλαμβάνουν, ενδεικτικά, όλες τις συναλλαγές με το δημόσιο (καταβολές άμεσων και έμμεσων φόρων, απόδοση παρακρατούμενων φόρων, πληρωμές παράβολων κ.α.), τις πληρωμές προς τους εργαζομένους και τα ασφαλιστικά ταμεία (μισθοδοσία, εργοδοτικές εισφορές), τις πληρωμές τιμολογίων που ξεπερνούν τα 500 ευρώ για την προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών από άλλες επιχειρήσεις, τις διεθνείς συναλλαγές (αγορές από το εξωτερικό, πληρωμές για εισαγωγές, πληρωμές πελατών εξωτερικού, κ.α.), τις συναλλαγές επί χρηματοδοτικών συμβάσεων (δανειακές συμβάσεις, χρηματοδοτικές πιστώσεις, κεφάλαιο κίνησης, κ.α.), τις πωλήσεις παγίων στοιχείων της επιχείρησης (ακινήτων ή εξοπλισμού), τη διαχείριση χρηματικών ροών της επιχείρησης (π.χ. τις μεταφορές χρημάτων μεταξύ διαφορετικών τραπεζικών λογαριασμών της επιχείρησης). Επιπλέον, εάν η επιχείρηση συμμετέχει σε διαδικασίες δημοσίων προμηθειών ή έργων, οι πληρωμές του δημοσίου πραγματοποιούνται αποκλειστικά μέσω τραπεζικών λογαριασμών ώστε να είναι εφικτή η παρακολούθηση και ο έλεγχος εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων. Σημαντικό είναι ότι, στο πλαίσιο ενίσχυσης της διαφάνειας και της φορολογικής συμμόρφωσης, έχει θεσπιστεί η υποχρέωση αποδοχής και χρήσης ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής, όπως κάρτες πληρωμών και υπηρεσίες άμεσης πληρωμής, για συναλλαγές με καταναλωτές και, ως εκ τούτου, η υποχρέωση εγκατάστασης τερματικού αποδοχής πληρωμών (POS) ώστε να διεκπεραιώνονται οι εν λόγω συναλλαγές μέσω τραπεζών³¹.

Η σχετική νομοθεσία που ορίζει την υποχρεωτικότητα διενέργειας επιχειρηματικών συναλλαγών μέσω του τραπεζικού συστήματος περιλαμβάνει τους νόμους:

- Νόμος 4172/2013, Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012, του Ν. 4093/2012 και του Ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 167/23.07.2013, ο οποίος, σχετικά με τις τραπεζικές συναλλαγές, απαιτεί τη διατήρηση κατάλληλων βιβλίων και παραστατικών για κάθε συναλλαγή, ενώ παράλληλα καθορίζει υποχρεώσεις σε σχέση με τις πληρωμές των φόρων και την καταβολή μέσω τραπεζικών λογαριασμών.
- Νόμος 4446/2016, Πτωχευτικός Κώδικας, Διοικητική Δικαιοσύνη, Τέλη-Παράβολα, Οικειοθελής αποκάλυψη φορολογητέας ύλης παρελθόντων ετών, Ηλεκτρονικές συναλλαγές, Τροποποιήσεις του ν. 4270/2014 και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ Α' 240/22.12.2016,

³¹ Σημειώνεται ότι η αναγκαιότητα διενέργειας των συναλλαγών των επιχειρήσεων λιανικής μέσω του τραπεζικού συστήματος προέρχεται και από την πλευρά των πελατών καταναλωτών καθώς στο φορολογικό πλαίσιο έχει θεσπιστεί ότι από 01.01.2020 και εφεξής, στο εισόδημα μισθωτής εργασίας, συντάξεων και επιχειρηματικής δραστηριότητας εφαρμόζεται ο συντελεστής 30% για την ανεύρεση του απαιτούμενου ποσού αποδείξεων που πρέπει να δαπανηθούν με ηλεκτρονικά μέσα. Στην περίπτωση που τα φυσικά πρόσωπα δεν συλλέξουν το ζητούμενο ποσό θα επιβαρυνθούν με επιπλέον φόρο που θα ισούται με το 22% επί του ποσού της διαφοράς.

ο οποίος θεσπίστηκε ως μέτρο για τη βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης, επιβάλλει στους επιχειρηματίες την υποχρέωση να διενεργούν πληρωμές και να δέχονται πληρωμές μόνο μέσω τραπεζικών λογαριασμών για συναλλαγές που ξεπερνούν το όριο των 500 ευρώ. Οι συναλλαγές πρέπει να καταγράφονται μέσω τραπεζικών καναλιών (π.χ., τραπεζικές μεταφορές, πληρωμές μέσω POS) για να διασφαλιστεί η διαφάνεια.

- Νόμος 4557/2018, Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 139/30.07.2018, με τον οποίο οι τράπεζες υποχρεούνται να διατηρούν ακριβή αρχεία και να παρακολουθούν τις συναλλαγές των πελατών τους για ύποπτη δραστηριότητα, προκειμένου να συμμορφώνονται με τους κανονισμούς κατά του ξεπλύματος χρημάτων και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Προφανώς, οι παραπάνω τραπεζικές συναλλαγές των επιχειρήσεων συνοδεύονται από διάφορες χρεώσεις και προμήθειες εκ μέρους των τραπεζικών ιδρυμάτων, οι οποίες εξαρτώνται από τον τύπο των υπηρεσιών που χρησιμοποιούνται και την τράπεζα με την οποία συνεργάζονται. Αυτές περιλαμβάνουν μηνιαία τέλη για τη διαχείριση επιχειρηματικών λογαριασμών, προμήθειες για καταθέσεις και αναλήψεις, προμήθειες και χρεώσεις τόκων για τις επιχειρηματικές δανειοδοτήσεις και χρηματοδοτήσεις ρευστότητας, καθώς και επιπλέον κόστος για διεθνείς συναλλαγές και μεταφορές χρημάτων. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις επιβαρύνονται με τέλη για την έκδοση και πληρωμή επιταγών, προμήθειες για τη χρήση επιχειρηματικών πιστωτικών και χρεωστικών καρτών, προμήθειες για μεταφορές χρημάτων και εμβασμάτων, προμήθειες για τις πληρωμές πελατών με πιστωτικές και χρεωστικές κάρτες, καθώς και χρεώσεις για τραπεζικές εγγυήσεις και συναλλαγματικές. Τέλη επίσης επιβάλλονται για την πρόσβαση σε ηλεκτρονικές τραπεζικές υπηρεσίες, όπως τα ηλεκτρονικά τραπεζικά συστήματα (online banking) και την εγκατάσταση και χρήση τερματικών συστημάτων (POS) για αποδοχή πληρωμών με κάρτες.

Ειδικότερα για τα συστήματα πληρωμών που χρησιμοποιούνται για να αποδεχτούν οι επιχειρήσεις πληρωμές μέσω πιστωτικών και χρεωστικών καρτών, τα POS (Point of Sale) οι χρεώσεις συνήθως περιλαμβάνουν

- Προμήθεια επί των συναλλαγών (transaction fees), η οποία μπορεί να είναι είτε ποσοστιαία για κάθε συναλλαγή, που κυμαίνεται συνήθως μεταξύ 1% και 3% για συναλλαγές με πιστωτικές κάρτες και ελαφρώς χαμηλότερο για χρεωστικές κάρτες, είτε σταθερή χρέωση περίπου 0,10 ευρώ ανά συναλλαγή. Οι προμήθειες συναλλαγών μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τον τύπο της κάρτας (π.χ. πιστωτική κάρτα Visa, χρεωστική Mastercard, κ.α.).
- Μηνιαία ή ετήσια τέλη για ενοικίαση του τερματικού εξοπλισμού POS και σε ορισμένες περιπτώσεις επιπλέον τέλη για την υποστήριξη και συντήρηση του εξοπλισμού.
- Προμήθειες για επιστροφές ή ακυρώσεις συναλλαγών, οι οποίες μπορεί να είναι αρκετά υψηλές, αν η επιχείρηση ακυρώσει μια συναλλαγή ή επιστρέψει χρήματα στον πελάτη (chargeback fee).

- Επιπλέον προμήθειες για διεθνείς συναλλαγές για τη συναλλαγματική μετατροπή και για την επεξεργασία διεθνών πληρωμών.
- Έξοδα για την εγκατάσταση του συστήματος POS ειδικά αν πρόκειται για ένα φυσικό τερματικό POS και όχι ηλεκτρονικό POS (ePOS).
- Χρεώσεις για υπηρεσίες ασφάλειας και προστασίας για τα δεδομένα των συναλλαγών μέσω POS, όπως για την προστασία από απάτες ή για την εφαρμογή προτύπων όπως το PCI-DSS (Payment Card Industry Data Security Standard).

Οι ακριβείς χρεώσεις διαφέρουν ανάλογα με την τιμολογιακή πολιτική κάθε τράπεζας και το πακέτο υπηρεσιών που επιλέγει η επιχείρηση. Γενικά όμως οι τραπεζικές προμήθειες, τόσο για τα POS όσο και για τις τραπεζικές συναλλαγές γενικότερα, είναι αρκετά αυξημένες, γεγονός που οδήγησε σε νομοθετική παρέμβαση για τον περιορισμό τους. Με το **Νόμο 5108/2024**, Ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, χωροταξική αναδιάρθρωση των δικαστηρίων της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 65/02.05.2024) και πιο πρόσφατα με το **Νόμο 5167/2024**, Αναδιάρθρωση σιδηροδρομικού τομέα και ενίσχυση ρυθμιστικών φορέων μεταφορών και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 207/20.12.2024), θεσπίστηκε προστατευτικό καθεστώς στις προμήθειες των τραπεζικών συναλλαγών, καταργώντας και μειώνοντας βασικές τραπεζικές προμήθειες ως εξής:

- Μηδενική χρέωση για πληρωμή λογαριασμών και οφειλών προς το Δημόσιο, τα ασφαλιστικά ταμεία, τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και λοιπούς φορείς γενικής κυβέρνησης, Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, τις εταιρίες παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, ύδρευσης, τηλεπικοινωνιών και τις ασφαλιστικές εταιρίες, μέσω web-banking και mobile-banking. Το κόστος μέχρι πρότινος ανερχόταν σε 0,60 ευρώ ανά συναλλαγή. Η διάταξη αφορά στις συναλλαγές που πραγματοποιούν φυσικά πρόσωπα και ελεύθεροι επαγγελματίες.
- Καθιέρωση μέγιστου ύψους χρέωσης 0,5 ευρώ για αποστολή χρημάτων (εξερχόμενο έμβασμα) και 0,5 ευρώ για λήψη χρημάτων (εισερχόμενο έμβασμα), για ποσά έως 5.000 ευρώ ανά έμβασμα, για φυσικά πρόσωπα και ελεύθερους επαγγελματίες, μεταξύ τραπεζών εντός Ελλάδας, από 2,5 έως 5 ευρώ που κόστιζαν μέχρι πρότινος.
- Μηδενικές χρεώσεις για ανάληψη μετρητών σε δημοτικές ενότητες όπου υπάρχει ATM μόνο ενός τραπεζικού ιδρύματος. Σημειώνεται ότι σήμερα οι αντίστοιχες χρεώσεις ανέρχονται από 0-3 ευρώ ανά συναλλαγή.
- Μηδενικές χρεώσεις για ερώτηση υπολοίπου σε κάθε ATM άλλης τράπεζας σε όλη τη χώρα (σήμερα το κόστος ανέρχεται σε 0,2 ευρώ).
- Μηδενική χρέωση, από περίπου 1 ευρώ, για φόρτιση έως 100 ευρώ προπληρωμένων καρτών.
- Επέκταση της μείωσης κατά 50% των προμηθειών για αγορές από 10 ευρώ μέσω POS στην λεγόμενη μικρή λιανική στα 20 ευρώ.

Επιπλέον, έχει ήδη θεσπιστεί, με το Νομό 5193/2025, Ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 56/11.04.2025), η διεύρυνση της υποχρεωτικής χρήσης του συστήματος άμεσων πληρωμών IRIS για όλες τις επιχειρήσεις, από 31η Οκτωβρίου 2025, σύστημα που, μέχρι σήμερα, έχει χαμηλότερες προμήθειες σε σχέση με τις αντίστοιχες προμήθειες που πληρώνουν οι επιχειρήσεις για συναλλαγές μέσω POS.

3.8 Αδειοδότηση Λειτουργίας και Δραστηριότητας

Η ίδρυση και λειτουργία επιχειρήσεων στην Ελλάδα απαιτεί την εκπλήρωση συγκεκριμένων νομικών και διοικητικών υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένης της έκδοσης απαραίτητων αδειών. Οι απαιτήσεις αυτές διασφαλίζουν την ορθή και νόμιμη άσκηση της οικονομικής δραστηριότητας και ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα συμμορφώνεται με κανόνες εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος, είτε πρόκειται για τις ανάγκες του κράτους και τις κοινωνικές υποχρεώσεις των επιχειρήσεων, είτε πρόκειται για την ασφάλεια των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και την προστασία του καταναλωτή, την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας, την χωροταξία, την υγιεινή και ασφάλεια στους χώρους εργασίας, κλπ.

Κατά το παρελθόν, το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο ήταν ιδιαίτερα πολύπλοκο και απαιτητικό. Τα τελευταία χρόνια όμως έχει υλοποιηθεί ριζική αλλαγή του τρόπου με τον οποίο η πολιτεία αδειοδοτεί και εποπτεύει την επιχειρηματική δραστηριότητα και το ειδικό νομοθετικό πλαίσιο έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές, με κύριο στόχο την απλοποίηση και τον εκσυγχρονισμό των διαδικασιών αδειοδότησης. Ο Νόμος 4442/2016, Νέο θεσμικό πλαίσιο για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 230/07.12.2016), εισήγαγε σημαντικές αλλαγές στο σύστημα αδειοδότησης επιχειρήσεων στην Ελλάδα, καθώς αντικατέστησε την παραδοσιακή, γραφειοκρατική διαδικασία προέγκρισης με ένα σύστημα γνωστοποίησης κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος ενημερώνει την αρμόδια αρχή για την έναρξη λειτουργίας της οικονομικής του δραστηριότητας, χωρίς να απαιτείται προηγούμενος διοικητικός έλεγχος. Αντίστοιχα, ο Νόμος 4441/2016, Απλοποίηση διαδικασιών σύστασης επιχειρήσεων, άρση κανονιστικών εμποδίων στον ανταγωνισμό και λοιπές διατάξεις (ΦΕΚ Α' 227/06.12.2016), αποτέλεσε σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της απλοποίησης και του εκσυγχρονισμού της διαδικασίας σύστασης εταιρειών στην Ελλάδα μειώνοντας τα διοικητικά βάρη για τους επιχειρηματίες, επιτρέποντας την εξ αποστάσεως σύσταση εταιρειών και καθιερώνοντας το ενιαίο γραμμάτιο κόστους σύστασης εταιρείας, το οποίο καταβάλλεται άπαξ κατά τη σύσταση και περιλαμβάνει όλα τα σχετικά τέλη (γραμμάτιο κόστους σύστασης, τέλος καταχώρισης στο ΓΕΜΗ, τέλος ελέγχου και δέσμευσης επωνυμίας).

Ανάλογα με τον τύπο και το αντικείμενο της επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να απαιτείται έκδοση αδειών, όχι δηλαδή απλή γνωστοποίηση, σύμφωνα με ειδικές διατάξεις και διαδικασίες αδειοδότησης. Παραδείγματα τέτοιων αδειών περιλαμβάνουν:

- Άδεια εγκατάστασης για συμμόρφωση της επιχειρηματικής εγκατάστασης με χωροταξικές και πολεοδομικές προϋποθέσεις (χρήσεις γης, βιομηχανική νομοθεσία και λοιπά χαρακτηριστικά της περιοχής).

- Άδεια λειτουργίας για έγκριση προϋποθέσεων λειτουργίας της επιχείρησης.
- Άδεια υγειονομικού ενδιαφέροντος, από τις αρμόδιες υγειονομικές υπηρεσίες, για έλεγχο των εγκαταστάσεων για την τήρηση των υγειονομικών προδιαγραφών.
- Περιβαλλοντική άδεια για επιχειρηματικές δραστηριότητες που ενδέχεται να επηρεάσουν το περιβάλλον (π.χ. βιομηχανίες, κατασκευαστικά έργα, αποθήκες επικίνδυνων υλών).
- Άδεια από ειδικούς φορείς ανάλογα με τη φύση της επιχείρησης, για παράδειγμα, επαγγελματίες υγειονομικού ενδιαφέροντος όπως γιατροί, φαρμακοποιοί, κομμωτές, από τα αρμόδια επαγγελματικά επιμελητήρια.
- Άδεια για ειδικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα για επιχειρήσεις που ασχολούνται με εξορυκτικές δραστηριότητες, διαχείριση αποβλήτων ή χημικές διαδικασίες, από το Υπουργείο Περιβάλλοντος ή άλλους αρμόδιους φορείς, προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση των κανόνων για την προστασία του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας

Περαιτέρω, για τη διενέργεια διάφορων εργασιών απαιτούνται άλλες ειδικές άδειες και διαδικασίες που εξαρτώνται από το είδος της δραστηριότητας που πρόκειται να εκτελέσει η επιχείρηση. Για παράδειγμα:

- Άδειες εργασιών κατασκευών και ανακαίνισης: Για οποιαδήποτε οικοδομική εργασία, όπως ανέγερση νέων (εμπορικών ή βιομηχανικών) κτηρίων, προσθήκες, ανακατασκευές ή επισκευές, απαιτείται η έκδοση οικοδομικής άδειας από την αρμόδια πολεοδομία.
- Άδειες για χρήση ειδικών εργαλείων ή εξοπλισμού: Για επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν ειδικό εξοπλισμό (π.χ. γερανούς, μηχανήματα κατασκευών ή βαριά μηχανήματα), μπορεί να απαιτείται άδεια χρήσης ειδικού εξοπλισμού ή άδειες για τη λειτουργία αυτών των μηχανημάτων. Ειδικότερα, η άδεια οδήγησης βαρέων οχημάτων ή η άδεια χειρισμού μηχανημάτων εκδίδεται για άτομα που χειρίζονται αυτά τα μηχανήματα.

Η διαδικασία για την απόκτηση αυτών των αδειών μπορεί να είναι σύνθετη και να απαιτεί τη συνεργασία με διάφορες υπηρεσίες (π.χ. πολεοδομία, εφορία, υγειονομικές υπηρεσίες, Υπουργείο Περιβάλλοντος κλπ.) επομένως μπορεί να απαιτεί και αρκετό χρόνο.

Το κόστος για την έκδοση αυτών των αδειών εξαρτάται από τον τύπο και τη φύση της άδειας των εργασιών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η έκδοση άδειας υγειονομικού ενδιαφέροντος για επιχειρήσεις κοστίζει από 150 έως 500 ευρώ, ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης και την περιοχή. Το κόστος για τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης μπορεί να κυμαίνεται από 500 έως 3.000 ευρώ ή περισσότερο, ανάλογα με την έκταση και τη φύση του έργου. Το κόστος για άδεια οικοδομής εξαρτάται από τη φύση του έργου (νέα οικοδόμηση, ανακαίνιση κλπ.) και την αξία του έργου. Συνήθως, οι αμοιβές για την έκδοση οικοδομικής άδειας περιλαμβάνουν ένα ποσοστό επί της συνολικής αξίας του έργου με συντελεστή που μπορεί να κυμαίνεται από 0,2% έως 1% της αξίας του έργου. Το κόστος των αδειών για ανακατασκευές ή μικρές κατασκευαστικές εργασίες είναι συνήθως χαμηλότερο, συνήθως από περίπου 100 έως 300 ευρώ. Το κόστος έκδοσης άδειας χρήσης βαρέων μηχανημάτων ή ειδικού

εξοπλισμού μπορεί να κυμαίνεται από 100 έως 1.000 ευρώ, ανάλογα με την κατηγορία του μηχανήματος και την περιοχή. Η έκδοση αδειών για εξορυκτικές ή επικίνδυνες δραστηριότητες μπορεί να απαιτεί ένα υψηλό κόστος, το οποίο μπορεί να κυμαίνεται από 500 ευρώ έως και 5.000 ευρώ, ανάλογα με τη φύση των εργασιών και τη διαχείριση των κινδύνων.

3.9 Προστασία Προσωπικών Δεδομένων

Οι τεχνολογικές εξελίξεις και η ψηφιοποίηση της οικονομικής και της κοινωνικής δραστηριότητας άλλαξαν ριζικά την κλίμακα συλλογής και ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα³². Η τεχνολογία σήμερα επιτρέπει τόσο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και σε δημόσιες αρχές να κάνουν εκτεταμένη χρήση και επεξεργασία³³ δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την επιδίωξη των δραστηριοτήτων τους. Στη βάση αυτών των εξελίξεων θεσπίστηκε, σε ενιαίο ευρωπαϊκό επίπεδο, ένα ισχυρό και συνεκτικό πλαίσιο προστασίας των δεδομένων αυτών.

Το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα βασίζεται στον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ) της ΕΕ (General Data Protection Regulation – GDPR), ενισχυμένο με εθνική νομοθεσία που εξειδικεύει ή συμπληρώνει διατάξεις του κανονισμού³⁴. Τα κύρια νομοθετικά κείμενα είναι:

- Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), ΕΕ L 119 της 4.5.2016, π. 1-88.
- Νόμος 4624/2019, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 137/27.08.2019.

32 Ως δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ορίζονται κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο. Το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου.

33 Ως επεξεργασία ορίζεται κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή.

34 Βλ., μεταξύ άλλων, Χριστοδούλου Κ. (2020), Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη και Κανέλλος Λ. (2020), The GDPR Handbook: Για DPOs, επιχειρήσεις και οργανισμούς, Νομική Βιβλιοθήκη.

Ειδικότερα, ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679, ο οποίος είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και εφαρμόζεται υποχρεωτικά σε κάθε κράτος μέλος από τις 25 Μαΐου 2018, καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο συλλέγονται, αποθηκεύονται, διαχειρίζονται και προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα των φυσικών προσώπων και επιβάλλει, σύμφωνα με τις αρχές διαφάνειας και λογοδοσίας, μια σειρά υποχρεώσεων στους υπεύθυνους επεξεργασίας για τη λήψη όλων των κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων για την προστασία των δεδομένων αλλά και για τη τεκμηρίωση της συμμόρφωσή τους με όλες τις αρχές που διέπουν την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Ο Ν. 4624/2019 υιοθετεί μέτρα για την προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας προστασίας δεδομένων στον ΓΚΠΔ, σε συμμόρφωση με τις ρήτρες ευελιξίας που παρέχει ο εν λόγω κανονισμός στα κράτη μέλη, ενσωματώνει την Οδηγία (ΕΕ) 2016/680³⁵ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ρυθμίζει ειδικότερα ζητήματα, όπως τη λειτουργία της αρμόδιας εποπτικής αρχής, ήτοι της Αρχής Προστασίας Δεδομένων, τις διοικητικές κυρώσεις, την επεξεργασία από δημόσιους φορείς και τους περιορισμούς των δικαιωμάτων σε ειδικές περιπτώσεις (π.χ. έρευνες, ασφάλεια). Το σχετικό θεσμικό πλαίσιο συμπληρώνεται με τις κανονιστικές πράξεις και τις οδηγίες που εκδίδει η Αρχή Προστασίας Δεδομένων, οι οποίες έχουν πρακτική σημασία για την ερμηνεία και την εφαρμογή του ΓΚΠΔ στην Ελλάδα³⁶.

Ο ΓΚΠΔ ισχύει για όλες τις επιχειρήσεις ή οργανισμούς που με οποιονδήποτε τρόπο επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα, ανεξαρτήτως μεγέθους ή γεωγραφικής έδρας. Αυτό σημαίνει ότι ακόμη και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, όπως ένα κατάστημα λιανικής ή μία τοπική επιχείρηση υπηρεσιών, οφείλουν να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις του θεσμικού πλαισίου, εφόσον διαχειρίζονται προσωπικά δεδομένα πελατών, εργαζομένων, συνεργατών ή άλλων φυσικών προσώπων. Ωστόσο, οι μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, όπως άλλωστε και στην υπόλοιπη ΕΕ, έχουν ορισμένες ειδικές διευκολύνσεις ή απαλλαγές, κυρίως ως προς την τήρηση πληροφοριών και αρχείων³⁷.

Οι μικρές επιχειρήσεις, παρά την απλοποιημένη εφαρμογή του πλαισίου, έχουν ουσιαστικές υποχρεώσεις όσον αφορά τη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ. Πρέπει να διασφαλίζουν ότι η συλλογή και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων γίνεται με νόμιμη βάση, όπως για παράδειγμα η συγκατάθεση του υποκειμένου, η αναγκαιότητα για την εκτέλεση σύμβασης ή η συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση. Η ενημέρωση των υποκειμένων για το ποια δεδομένα συλλέγονται, για ποιο σκοπό και για πόσο διάστημα τηρούνται, είναι ουσιώδης. Επιπλέον, οφείλουν να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των φυσικών προσώπων όπως το δικαίωμα πρόσβασης, διόρθωσης, διαγραφής (δικαίωμα στη λήθη), φορητότητας και εναντίωσης στην

35 Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ΕΕ L 119 της 4.5.2016, π. 89-131.

36 Βλ. ιστότοπο Αρχής Προστασίας Δεδομένων <https://www.dpa.gr>.

37 Βλ. ιστοσελίδα https://www.edpb.europa.eu/sme-data-protection-guide/home_en.

επεξεργασία. Πρέπει επίσης να εφαρμόζουν τεχνικά μέτρα, όπως κρυπτογράφηση, ισχυρούς κωδικούς και εφεδρικά αντίγραφα, καθώς και οργανωτικά μέτρα, όπως πολιτικές απορρήτου και εκπαίδευση προσωπικού, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των δεδομένων σε καθημερινή βάση. Σε περιπτώσεις όπου η επιχείρηση διαχειρίζεται ευαίσθητα δεδομένα ή επεξεργάζεται δεδομένα μεγάλης κλίμακας, ενδέχεται να απαιτείται και η διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου (Data Protection Impact Assessment – DPIA) ή ο διορισμός Υπευθύνου Προστασίας Δεδομένων (Data Protection Officer – DPO).

Συγκεκριμένα, οι κυριότερες υποχρεώσεις των μικρών επιχειρήσεων περιλαμβάνουν:

- **Νομιμότητα της επεξεργασίας:** Η επεξεργασία δεδομένων πρέπει να βασίζεται σε νόμιμη βάση, όπως συγκατάθεση, σύμβαση ή έννομη υποχρέωση.
- **Διαφάνεια και ενημέρωση:** Οι επιχειρήσεις οφείλουν να ενημερώνουν με σαφήνεια τους πελάτες και χρήστες για το πώς χρησιμοποιούνται τα δεδομένα τους.
- **Δικαίωμα πρόσβασης και ελέγχου:** Τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν, να τροποποιούν ή να διαγράφουν τα δεδομένα που τους αφορούν.
- **Τήρηση αρχείων επεξεργασίας:** Ακόμη και μικρές επιχειρήσεις πρέπει να καταγράφουν και να τεκμηριώνουν τις δραστηριότητες επεξεργασίας.
- **Ασφάλεια δεδομένων:** Επιβάλλεται η υιοθέτηση τεχνικών και οργανωτικών μέτρων, όπως κρυπτογράφηση και ελέγχους πρόσβασης.
- **Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων (DPO):** Αν και όχι πάντα υποχρεωτικός, ο ορισμός DPO ή εξωτερικού συμβούλου είναι απαραίτητος, εφόσον γίνεται συστηματική παρακολούθηση ή επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων.

Η προσαρμογή μιας μικρής επιχείρησης στο πλαίσιο προστασίας δεδομένων απαιτεί προφανώς τόσο αρχικές όσο και λειτουργικές δαπάνες προσαρμογής και συμμόρφωσης. Το αρχικό κόστος συμμόρφωσης περιλαμβάνει νομικές συμβουλές για τη σύνταξη πολιτικών απορρήτου, την προσαρμογή συμβάσεων και τη διαμόρφωση ενημερωτικών εντύπων προς πελάτες και εργαζομένους. Επίσης, περιλαμβάνει την εγκατάσταση τεχνολογικών λύσεων για την προστασία των πληροφοριακών τους συστημάτων και την προάσπιση της ασφάλειας των δεδομένων, όπως, για παράδειγμα, τείχος προστασίας (firewall), λογισμικό προστασίας από κακόβουλο λογισμικό (antivirus & antimalware), σύγχρονα συστήματα αντιγράφων ασφαλείας (backup) καθώς και συστήματα κρυπτογράφησης. Όπως αναφέρθηκε, ανάλογα με τη φύση της επιχείρησης, ενδέχεται να απαιτηθεί και υποστήριξη από εξωτερικούς συνεργάτες, όπως εξωτερικός Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων ή σύμβουλοι προστασίας δεδομένων. Σημαντικό είναι επίσης το κόστος εκπαίδευσης των εργαζομένων στην κατανόηση και εφαρμογή των αρχών του ΓΚΠΔ, αλλά και η ανάπτυξη εσωτερικών διαδικασιών διαχείρισης αιτημάτων των υποκειμένων των δεδομένων. Αν και το κόστος μπορεί να κυμαίνεται από μερικές εκατοντάδες έως αρκετές χιλιάδες ευρώ, η συμμόρφωση αποτελεί επένδυση στη φήμη και στην αξιοπιστία της επιχείρησης.

Συνολικά, το κόστος συμμόρφωσης με τον πλαίσιο προστασίας δεδομένων για μια μικρή επιχείρηση στην Ελλάδα μπορεί να ποικίλλει σημαντικά, ανάλογα με παράγοντες όπως το είδος των δεδομένων που επεξεργάζεται, η ύπαρξη ιστοσελίδας ή ηλεκτρονικού καταστήματος (e-shop), ο αριθμός των εργαζομένων και η πολυπλοκότητα των επεξεργασιών. Ωστόσο, ένας ενδεικτικός υπολογισμός του οικονομικού κόστους προσαρμογής και συμμόρφωσης μιας μικρής επιχείρησης στο πλαίσιο προστασίας δεδομένων περιλαμβάνει:

- €200 – €800 εφάπαξ κόστος αρχικού ελέγχου,
- €300 – €600 εφάπαξ κόστος σύνταξης σχετικών πολιτικών διαχείρισης δεδομένων από σύμβουλο ΓΚΠΔ,
- €100 – €300 κόστος τήρησης αρχείων επεξεργασίας δεδομένων,
- €100 – €300 κόστος εκπαίδευσης προσωπικού,
- €100 – €300 ετήσιο κόστος ειδικού λογισμικού,
- €500 – €2.000 ετήσιο κόστος για τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων όπου απαιτείται,

Συνοπτικά, το ελάχιστο οικονομικό κόστος για βασική συμμόρφωση σε απλή επιχείρηση, όπως ένα κατάστημα ή ένα γραφείο υπηρεσιών, υπολογίζεται σε περίπου €400 με €600, ενώ το κόστος πλήρους συμμόρφωσης με εξωτερικό σύμβουλο υπολογίζεται σε περίπου €800 με €1.500 αν περιλαμβάνει πολιτικές, αρχεία, συμβουλευτική, εκπαιδεύσεις κ.λπ.

Πέραν, του κόστους συμμόρφωσης, η μη συμμόρφωση με το πλαίσιο προστασίας δεδομένων μπορεί να επιφέρει σοβαρές οικονομικές και επιχειρηματικές συνέπειες. Ο Κανονισμός προβλέπει διοικητικά πρόστιμα που μπορεί να φθάσουν έως το 2% του κύκλου εργασιών μιας επιχείρησης για παραβάσεις χαμηλής σοβαρότητας, και έως το 4% για πιο σοβαρές παραβάσεις. Εκτός από τα πρόστιμα, μια επιχείρηση ενδέχεται να υποστεί απώλεια πελατών, φήμης και συνεργασιών, ιδιαίτερα αν η παραβίαση δημοσιοποιηθεί. Περαιτέρω, μπορεί να κληθεί να καταβάλει αποζημιώσεις σε φυσικά πρόσωπα που υπέστησαν ζημία λόγω αμέλειας στην προστασία των δεδομένων τους. Σε κάθε περίπτωση το κόστος συμμόρφωσης είναι σαφώς μικρότερο από το πιθανό κόστος μη συμμόρφωσης.

3.10 Δέουσα Επιμέλεια

Η δέουσα επιμέλεια αφορά την εφαρμογή διαδικασιών ελέγχου και διαχείρισης κινδύνου σε τομείς όπως η πρόληψη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, η διαφάνεια της επιχειρηματικής δομής και η υπεύθυνη εταιρική διακυβέρνηση. Στην ελληνική έννομη τάξη, ο βασικός κορμός της σχετικής νομοθεσίας εδράζεται στον Νόμο 4557/2018³⁸,

³⁸ Νόμος 4557/2018, Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 139/30.07.2018.

ο οποίος ενσωματώνει την Οδηγία (ΕΕ) 2015/849³⁹ και επικεντρώνεται στην πρόληψη της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων.

Επιπλέον, σημαντικές εξελίξεις έχουν προκύψει με την Οδηγία 2024/1760⁴⁰ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία αφορά την υποχρεωτική δέουσα επιμέλεια βιωσιμότητας σε θέματα περιβάλλοντος και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν και η οδηγία αυτή αφορά κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις, οι μικρές εταιρείες αναμένεται να επηρεαστούν έμμεσα ως συνεργάτες ή προμηθευτές εντός της αλυσίδας αξίας. Η πλήρης ενσωμάτωσή της στην εθνική νομοθεσία προβλέπεται έως τον Ιούλιο του 2027.

Οι μικρές επιχειρήσεις μπορούν να ενταχθούν στο ρυθμιστικό πεδίο της δέουσας επιμέλειας είτε άμεσα, ως υπόχρεα πρόσωπα, είτε έμμεσα, ως μέλη αλυσίδων εφοδιασμού μεγάλων εταιρειών που εφαρμόζουν πρότυπα ESG (Περιβαλλοντικά, Κοινωνικά και Διακυβέρνησης). Σύμφωνα με τον νόμο, υπόχρεα πρόσωπα θεωρούνται, μεταξύ άλλων:

- Επαγγελματίες όπως δικηγόροι, λογιστές, συμβολαιογράφοι.
- Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εμπορία αγαθών μεγάλης αξίας, όπως κοσμηματοπωλεία, πωλητές οχημάτων ή έργων τέχνης.
- Μεσίτες ακινήτων, κατασκευαστικές εταιρείες και επενδυτικές εταιρείες.

Αυτές οι επιχειρήσεις υποχρεούνται να εφαρμόζουν διαδικασίες εντοπισμού και ταυτοποίησης των πελατών τους, εκτίμησης του κινδύνου κάθε συναλλαγής και αναφοράς ύποπτων δραστηριοτήτων στην Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες.

Από την άλλη πλευρά, πολλές μικρές επιχειρήσεις ενδέχεται να δεχτούν αιτήματα από συνεργάτες τους, κυρίως πολυεθνικές ή εισηγμένες εταιρείες, για την παροχή στοιχείων σχετικά με την περιβαλλοντική πολιτική, τις συνθήκες εργασίας, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή την ύπαρξη πολιτικών εταιρικής υπευθυνότητας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ζητείται και η πιστοποίηση κατά προτύπων όπως ISO 14001 (περιβαλλοντική διαχείριση) ή SA8000 (κοινωνική λογοδοσία).

Ειδική και εξαιρετικά σημαντική υποχρέωση για όλες τις νομικές οντότητες, ανεξαρτήτως μεγέθους, αποτελεί η τήρηση και επικαιροποίηση των στοιχείων των Πραγματικών Δικαιούχων. Βάσει του άρθρου 20 του Ν. 4557/2018, όλες οι εταιρείες με έδρα ή μόνιμη εγκατάσταση

39 Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2015, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 648/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, και την κατάργηση της οδηγίας 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της οδηγίας 2006/70/ΕΚ της Επιτροπής, ΕΕ L 141 της 5.6.2015, π. 73-117.

40 Οδηγία (ΕΕ) 2024/1760 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2024, για την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 και του κανονισμού (ΕΕ) 2023/2859, ΕΕ L, 2024/1760, 5.7.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj>.

στην Ελλάδα υποχρεούνται να καταχωρίζουν και να διατηρούν πληροφορίες για τα φυσικά πρόσωπα που ελέγχουν άμεσα ή έμμεσα την επιχείρηση, στο Εθνικό Μητρώο Πραγματικών Δικαιούχων. Η καταχώριση γίνεται μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας της ΑΑΔΕ και περιλαμβάνει στοιχεία όπως ονοματεπώνυμο, ποσοστό συμμετοχής και τρόπος ελέγχου. Η αρχική δήλωση πρέπει να πραγματοποιείται εντός 60 ημερών από τη σύσταση της εταιρείας, ενώ κάθε μεταβολή πρέπει να δηλώνεται εντός αντίστοιχου χρονικού διαστήματος. Η παράλειψη αυτής της υποχρέωσης επιφέρει διοικητικά πρόστιμα που μπορεί να φτάσουν ή και να υπερβούν τις 10.000 ευρώ, ενώ συνοδεύεται από μέτρα όπως η αναστολή φορολογικής ενημερότητας και οι κυρώσεις κατά των εκπροσώπων της εταιρείας.

Η συμμόρφωση με τις διατάξεις για το Μητρώο Πραγματικών Δικαιούχων προϋποθέτει διαρκή παρακολούθηση της μετοχικής σύνθεσης και της διοικητικής δομής της επιχείρησης, καθώς και εσωτερική διαδικασία για την άμεση καταγραφή οποιασδήποτε αλλαγής.

Το κόστος συμμόρφωσης για τις μικρές επιχειρήσεις εξαρτάται από το αν η επιχείρηση είναι υπόχρεο πρόσωπο, τον βαθμό συμμετοχής της σε διεθνείς ή εθνικές αλυσίδες εφοδιασμού, και το είδος των απαιτήσεων (π.χ. απλή αναφορά στοιχείων ή πλήρης εφαρμογή ESG στρατηγικής).

Για υπόχρεες επιχειρήσεις, το βασικό ετήσιο κόστος περιλαμβάνει:

- Σύνταξη πολιτικής δέουσας επιμέλειας και εσωτερικού κανονισμού: 300–700 ευρώ.
- Εκπαίδευση προσωπικού: 100–500 ευρώ.
- Χρήση λογισμικού συμμόρφωσης ή συνεργασία με σύμβουλο: 500–1.000 ευρώ.

Η συμμόρφωση με το Μητρώο Πραγματικών Δικαιούχων δεν έχει, συνήθως, άμεσο κόστος, αλλά απαιτεί διοικητική εργασία ή εξωτερική λογιστική υποστήριξη.

Για επιχειρήσεις που επηρεάζονται από απαιτήσεις ESG, η συμμόρφωση ενδέχεται να περιλαμβάνει:

- Σύνταξη πολιτικής βιωσιμότητας ή κοινωνικής υπευθυνότητας: 300–800 ευρώ.
- Πιστοποίηση με ISO πρότυπα: 1.000–3.000 ευρώ.
- Προετοιμασία αναφορών βιωσιμότητας ή ESG δεικτών: 500–1.500 ευρώ.

Περαιτέρω, απαιτείται συμπλήρωση ερωτηματολογίων και αποστολή στοιχείων, μια διαδικασία που γίνεται συνήθως ως εσωτερική εργασία σε κάθε επιχείρηση και απαιτεί χρόνο.

Ενδεικτικά, λοιπόν, το συνολικό κόστος για την προσαρμογή μιας μικρής επιχείρησης στις υποχρεώσεις της δέουσας επιμέλειας εξαρτάται από τη φύση της επιχείρησης, τον τομέα δραστηριότητας και το επίπεδο κινδύνου.

Για επιχειρήσεις που θεωρούνται υπόχρεα πρόσωπα ένα ενδεικτικό ετήσιο κόστος κυμαίνεται από 500 έως και 2.000 ευρώ, αναλόγως με τη χρήση εξωτερικών υπηρεσιών και εργαλείων. Για μη υπόχρεα πρόσωπα η συμμόρφωση με τις ESG απαιτήσεις μπορεί κοστίζει έως και 3.000 ευρώ, στη περίπτωση που ζητηθούν πιστοποιήσεις ή απαιτηθεί εκτενής συμμόρφωση.

4. Επιπτώσεις των Οικονομικών Βαρών

Η συμμόρφωση με τους θεσμικούς κανόνες αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για όλες τις επιχειρήσεις. Οι οικονομικές επιβαρύνσεις που απορρέουν από τη συμμόρφωση με τους κανόνες είναι πολυδιάστατες και επηρεάζουν την κερδοφορία, την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, ειδικά των μικρών.

Κατ' αρχήν, είναι σημαντικό να σημειωθεί, όπως άλλωστε αναφέρθηκε παραπάνω, ότι οι μικρότερες εταιρείες συχνά αντιμετωπίζουν δυσανάλογα υψηλό οικονομικό βάρος για να διασφαλίσουν τη συμμόρφωση με τους θεσμικούς κανόνες, σε σύγκριση με τους μεγαλύτερους σε μέγεθος ανταγωνιστές τους⁴¹. Ένας από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη δυσαναλογία των οικονομικών βαρών μεταξύ μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων είναι οι περιορισμένοι πόροι των μικρών επιχειρήσεων. Ενώ οι μεγάλες εταιρείες διαθέτουν εξειδικευμένα νομικά και διοικητικά τμήματα, οι μικρές επιχειρήσεις συχνά βασίζονται σε περιορισμένο προσωπικό ή συνεργασίες με εξωτερικούς συνεργάτες για να καλύψουν τις ανάγκες συμμόρφωσης με τους θεσμικούς κανόνες. Αυτό αυξάνει το κόστος, αφενός διότι οι εξωτερικές υπηρεσίες είναι συνήθως πιο ακριβές και λιγότερο ευέλικτες και αφετέρου γιατί οι μικρότερες επιχειρήσεις είναι αναγκασμένες να ανακαταναείμουν χρόνο και προσωπικό από παραγωγικές δραστηριότητες σε δραστηριότητες θεσμικής συμμόρφωσης. Συνεπώς, η ανάγκη για συμμόρφωση επιβαρύνει οικονομικά και οργανωτικά τις μικρές επιχειρήσεις, επηρεάζοντας αρνητικά την ανάπτυξή τους και τη μακροχρόνια βιωσιμότητα.

Στο πλαίσιο αυτό, η οικονομική επιβάρυνση από τη θεσμική συμμόρφωση αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την επιχειρηματικότητα και είναι εγγενώς ευνοϊκή για τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις έναντι των μικρών και των νέων επιχειρήσεων. Το κόστος συμμόρφωσης αποτελεί εμπόδιο στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων και στη μεγέθυνση των μικρών επιχειρήσεων, στη δημιουργία θέσεων εργασίας, στην αύξηση των εισοδημάτων (μισθών και κερδών) και στην καινοτομία. Ως αποτέλεσμα, το κόστος θεσμικής συμμόρφωσης επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της οικονομίας και την οικονομική ευημερία. Οι χώρες με λιγότερους θεσμικούς κανόνες έχουν υψηλότερο επίπεδο επιχειρηματικότητας και υψηλότερο ποσοστό μικρών επιχειρήσεων⁴². Επιπλέον, οι χώρες με μεγαλύτερο ποσοστό μικρών επιχειρήσεων έχουν ισχυρότερη οικονομική ανάπτυξη⁴³.

Ειδικότερα, η προσπάθεια συμμόρφωσης με πολλούς θεσμικούς κανόνες, τόσο οικονομικά όσο και διαδικαστικά, είναι δυσκολότερη για τις μικρές επιχειρήσεις. Οι μεγάλες επιχειρήσεις διαχειρίζονται τις απαιτήσεις των θεσμικών κανόνων μέσα από οργανωμένες εσωτερικές διαδικασίες, αφιερώνοντας παράλληλα όλους τους ικανούς πόρους. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να απορροφήσουν το κόστος συμμόρφωσης και, λόγω του μεγέθους, το επιμερίζουν σε υψηλότερο επίπεδο παραγωγής. Αντίθετα, οι μικρές επιχειρήσεις χωρίς αυστηρή

41 European Commission. (2007).

42 Βλ. για παράδειγμα, Calcagno & Sobel (2014) αλλά και Acemoglu, Johnson & Robinson (2005).

43 Βλ. για παράδειγμα, Beck, Demirguc-Kunt & Levine (2005) και Leegwater & Ayyagari (2009).

εσωτερική δομή και χωρίς αντίστοιχους πόρους δεν έχουν την ευχέρεια να οργανώνουν τις δραστηριότητές τους στη βάση των άκαμπτων εξωτερικών κανόνων.

Κατ' επέκταση, η ύπαρξη σημαντικών οικονομικών βαρών θεσμικής συμμόρφωσης ενισχύει τις μεγάλες υφιστάμενες εταιρείες έναντι των μικρότερων επιχειρήσεων της αγοράς καθώς, έμμεσα, τις βοηθά να αυξήσουν την ισχύ τους στην αγορά και τα δυνητικά κέρδη τους, μειώνοντας τον ανταγωνισμό στην αγορά και εδραιώνοντας τες περαιτέρω. Με αυτήν την έννοια, η ύπαρξη σημαντικού κόστους συμμόρφωσης είναι εγγενώς επωφελής για τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις έναντι των μικρότερων⁴⁴.

Αυτή η ασύμμετρη επίδραση του κόστους θεσμικής συμμόρφωσης στις επιχειρήσεις, υπονομεύει εν τέλει την αποτελεσματικότητα και την ευημερία της οικονομίας γενικότερα.

Η είσοδος νέων επιχειρήσεων ασκεί πίεση στις υπάρχουσες επιχειρήσεις να μειώσουν τις τιμές τους και να βελτιώσουν την ποιότητα. Αντίστοιχη πίεση ασκείται από την ύπαρξη πολλών (και μικρών) επιχειρήσεων στις μεγάλες επιχειρήσεις μιας αγοράς. Οι θεσμικοί κανόνες και το κόστος συμμόρφωσης εμποδίζει την είσοδο νέων επιχειρήσεων και στρεβλώνει τον υφιστάμενο ανταγωνισμό, οδηγώντας σε υψηλότερες τιμές καταναλωτή και χαμηλότερες ποιότητες. Οι Chambers, Collins & Krause (2019) διαπίστωσαν ότι μια αύξηση 10% στους θεσμικούς κανονισμούς συνδέεται με περίπου 1% αύξηση των τιμών. Επιπλέον, το κόστος θεσμικής συμμόρφωσης, λόγω των λιγότερων νεοεισερχομένων επιχειρήσεων και της αυξημένης συγκέντρωσης της αγοράς, συνδέεται με λιγότερες επενδύσεις που μειώνουν την καινοτομία, την παραγωγικότητα και τους μισθούς. Παράλληλα, αποτελεί και παράγοντα που συνδέεται με τα υψηλότερα περιθώρια κέρδους των μεγάλων εταιρειών. Οι θεσμικοί κανόνες και το κόστος συμμόρφωσης αυξάνει την εταιρική κερδοφορία εμποδίζοντας νέες επιχειρήσεις που προκαλούν τους υφιστάμενους παράγοντες της αγοράς να μειώσουν τις τιμές και τα περιθώρια κέρδους. Μια οικονομία με λιγότερες επιχειρήσεις έχει μικρότερο ανταγωνισμό. Ο ανταγωνισμός είναι η βασική κινητήρια δύναμη των επενδύσεων, της καινοτομίας και της τεχνολογικής ανάπτυξης που οδηγεί σε χαμηλότερες τιμές, μεγαλύτερη ποικιλία και προϊόντα υψηλότερης ποιότητας για τους καταναλωτές.

Σύμφωνα με τους οικονομολόγους της δημόσιας επιλογής, οι υφιστάμενες επιχειρήσεις συχνά επιδιώκουν τη ρύθμιση της αγοράς ως μέσο διατήρησης του μεριδίου τους και αποτροπής του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με τον George Stigler (1971), οι θεσμικοί κανόνες συχνά εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών επιχειρήσεων της αγοράς, επιτρέποντάς τους να επιβάλουν υψηλότερες τιμές και να αποκτήσουν μονοπωλιακά ή ολιγοπωλιακά χαρακτηριστικά. Υπό το πρόσχημα της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, επιβάλλονται κανόνες

⁴⁴ Τα πλεονεκτήματα των μεγάλων επιχειρήσεων έναντι των μικρότερων επιχειρήσεων στη διαχείριση και συμμόρφωση με τους θεσμικούς κανόνες έχουν επιβεβαιωθεί από περιπτωσιολογικές μελέτες σε ένα ευρύ φάσμα ρυθμιστικών πεδίων. Οι Maloney & McCormick (1982) διαπίστωσαν ότι οι περιβαλλοντικοί κανονισμοί βοηθούν τους μεγαλύτερους παραγωγούς, επειδή μπορούν πιο εύκολα να αντέξουν οικονομικά το κόστος συμμόρφωσης. Η Thomas (1990) διαπίστωσε ότι οι ρυθμιστικοί κανόνες στη φαρμακευτική βιομηχανία οδηγούν σε μειώσεις της παραγωγικότητας της έρευνας των μικρότερων επιχειρήσεων, ωφελώντας τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου καθώς τα κέρδη από την αύξηση των πωλήσεων λόγω του μειωμένου ανταγωνισμού αντισταθμίζουν τις αρκετά μέτριες μειώσεις της παραγωγικότητας της έρευνας τους.

και κόστη συμμόρφωσης που καθιστούν την είσοδο νέων ανταγωνιστών δύσκολη και κοστοβόρα και την ύπαρξη μικρότερων επιχειρήσεων μη βιώσιμη. Αυτές οι πρακτικές, αν και μπορεί να φαίνονται επαχθείς βραχυπρόθεσμα, τελικά λειτουργούν ως φραγμοί εισόδου για νέες επιχειρήσεις, περιορίζουν τον ανταγωνισμό και διατηρούν υψηλά κέρδη για τους υπάρχοντες μεγάλους παίκτες της αγοράς⁴⁵.

5. Συμπεράσματα

Η θεσμική επιβολή κανόνων αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την οικονομία και τις επιχειρήσεις, διασφαλίζοντας την εφαρμογή δημόσιων πολιτικών σε διάφορους τομείς όπως η φορολογία, η ασφάλεια και η προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, οι θεσμικοί κανόνες, ειδικά οι υπερβολικές ή παρωχημένες ρυθμίσεις, συχνά δημιουργούν κόστη που επιβαρύνουν τις επιχειρήσεις και μειώνουν την οικονομική αποτελεσματικότητα. Μάλιστα, οι οικονομική επιβάρυνση από τη συμμόρφωση με τους θεσμικούς κανόνες δεν είναι ανάλογη του μεγέθους των επιχειρήσεων αλλά επιβαρύνει δυσανάλογα περισσότερο τις μικρότερες επιχειρήσεις της οικονομίας.

Δεν υπάρχει σαφής απάντηση στην τέλεια ισορροπία μεταξύ μικρών, μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων. Ωστόσο, δεδομένου ότι υπάρχουν πολλά κοινωνικά και οικονομικά οφέλη από την ενίσχυση της θέσης των μικρών επιχειρήσεων, οι όποιες παρεμβάσεις και οι δημόσιες πολιτικές θα πρέπει κατά το σχεδιασμό τους να λαμβάνουν υπόψη αυτήν τη δυσανάλογη επιβάρυνση των μικρών επιχειρήσεων κατά τη συμμόρφωση τους με τους θεσμικούς κανόνες.

Στο πλαίσιο αυτό, το παρόν ενημερωτικό σημείωμα παρουσίασε τις υποχρεώσεις που επιωμίζονται οι ελληνικές επιχειρήσεις, καλύπτοντας τόσο τις άμεσες φορολογικές επιβαρύνσεις όσο και τα διοικητικά και θεσμικά κόστη που απορρέουν από τη συμμόρφωση με άλλα βασικά κανονιστικά πλαίσια του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, εστιάζοντας ειδικότερα στην παράθεση των οικονομικών και διοικητικών βαρών που αντιμετωπίζουν οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Σκοπός είναι να αναδειχθεί ότι το κόστος συμμόρφωσης με τους θεσμικούς κανόνες είναι μεταξύ των πιο πιεστικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα σήμερα.

Συνεπώς, η απλοποίηση των κανόνων και των οικονομικών επιβαρύνσεων που απορρέουν από αυτούς θεωρείται καθοριστική για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών επιχειρήσεων και, κατ' επέκταση, τη βελτίωση του επιχειρηματικού και οικονομικού περιβάλλοντος.

⁴⁵ Σε άλλες περιπτώσεις, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε υψηλή διαφθορά στην οικονομία. Οι Boudreaux & Holcombe (2017) αναφέρουν ότι οι χώρες με περισσότερη ρύθμιση, μαζί με υψηλότερες δημόσιες δαπάνες, συνδέονται με περισσότερη διαφθορά. Αντίστοιχα, οι Djankov, La Porta, Lopez-de-Silanes & Shleifer (2002) διαπίστωσαν ότι οικονομίες με αυστηρότερα θεσμικά πλαίσια εισόδου έχουν υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς και μεγαλύτερη ανεπίσημη οικονομία.

Παράρτημα

Πίνακας Οικονομικών Βαρών Μικρών Επιχειρήσεων

α/α	Περιγραφή θεσμικής υποχρέωσης	Νομοθεσία	Περίληψη απαιτήσεων συμμόρφωσης	Οικονομική επιβάρυνση
1	Φορολογία εισοδήματος, ΦΠΑ και φορολογική συμμόρφωση	N.4172/2013 N.5104/2024 N.5144/2024	Τήρηση λογιστικών βιβλίων, αρχείων και οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με συγκεκριμένα λογιστικά πρότυπα. Υποβολή δηλώσεων, πληροφοριακών αναφορών, περιοδικών δηλώσεων ΦΠΑ κτλ. Τήρηση αρχείου για τουλάχιστον 5 χρόνια	Άμεσο χρηματικό κόστος καταβολής φόρων Κόστος κεφαλαίου και δαπάνες προσαρμογής (πάγια στοιχεία, τεχνολογικές υποδομές, κτλ.) Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) Κόστος ταλαιπωρίας και εκνευρισμού Κόστος μη συμμόρφωσης (πρόστιμα, κυρώσεις, κτλ)
2	Ψηφιακό τέλος	N.5135/2024 N.5177/2025	Δήλωση και καταβολή τέλους σε συγκεκριμένες συναλλαγές	Άμεσο χρηματικό κόστος καταβολής τέλους Αύξηση κόστους συναλλαγών
3	Ειδική φορολογία Φόρος Συγκέντρωσης Κεφαλαίων Φόρος Ασφαλιστρών Τέλος Ανθεκτικότητας στην Κλιματική Κρίση Τέλη Συνδρομητών Τηλεπικοινωνιών και Τηλεόρασης Ειδικός Φόρος σε Είδη Πολυτελείας Ειδικός Φόρος σε Ψυχαγωγικά Τεχνικά Παίγνια Εισφορά Δακοκτονίας Τέλος Πλοίων Αναψυχής και Ημερόπλοιων Τέλη Κυκλοφορίας	N.5177/2025	Υποβολή δηλώσεων και πληροφοριακών αναφορών και καταβολή φόρων και τελών σε συγκεκριμένες συναλλαγές και συγκεκριμένες δραστηριότητες	Άμεσο χρηματικό κόστος καταβολής φόρων και τελών Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) κατά περίπτωση Έμμεσο κόστος από συμμόρφωση τρίτων Έμμεσο κόστος από στρεβλώσεις μηχανισμού αγοράς Αύξηση κόστους συναλλαγών

4	Δημοτικοί φόροι και τέλη Τέλη Καθαριότητας και Φωτισμού Τέλος Ακίνητης Περιουσίας (ΤΑΠ) Τέλος Παρεπιδημούντων Τέλος Διαφήμισης	N.25/1975 N.5143/2024 N.3852/2010	Υποβολή δηλώσεων και πληροφοριακών αναφορών κατά περίπτωση	Άμεσο χρηματικό κόστος καταβολής φόρων και τελών Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) κατά περίπτωση Έμμεσο κόστος από στρεβλώσεις μηχανισμού αγοράς
5	Εργασιακά και ασφαλιστικά	N.4172/2013 N.3850/2010 N.4387/2016 N.3996/2011	Σύνταξη και κοινοποίηση συμβάσεων στο ΕΡΓΑΝΗ. Καταβολή μισθοδοσίας και ασφαλιστικών εισφορών, χορήγηση αδειών, παρακράτηση και απόδοση παρακρατούμενων φόρων, εφαρμογή ψηφιακής κάρτας εργασίας	Άμεσο χρηματικό κόστος καταβολής εισφορών Κόστος κεφαλαίου και δαπάνες προσαρμογής (πάγια στοιχεία, τεχνολογικές υποδομές, κτλ.) Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) Κόστος ταλαιπωρίας και εκνευρισμού Κόστος μη συμμόρφωσης (πρόστιμα, κυρώσεις, κτλ)
6	Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία	N.3850/2010	Τεχνικός ασφαλείας και ιατρός εργασίας	Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.)
7	Υποχρέωση τραπεζικών συναλλαγών	N.4172/2013 N.4446/2016 N.4557/2018 N.5108/2024 N.5167/2024	Όλες οι συναλλαγές με το δημόσιο, πληρωμές προς εργαζομένους και ασφαλιστικά ταμεία, πληρωμές τιμολογίων που ξεπερνούν τα 500 ευρώ για την προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών από άλλες επιχειρήσεις, διεθνείς συναλλαγές, συναλλαγές επί χρηματοδοτικών συμβάσεων, πωλήσεις παγίων στοιχείων της επιχείρησης, διαχείριση χρηματικών ροών της επιχείρησης. Υποχρέωση αποδοχής και χρήσης ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής για συναλλαγές με καταναλωτές και η εγκατάσταση τερματικού αποδοχής πληρωμών (POS)	Κόστος κεφαλαίου και προσαρμογής (απαραίτητα πάγια στοιχεία και τεχνολογικές υποδομές για συμμόρφωση) Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσίες, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) Κόστος ταλαιπωρίας και εκνευρισμού Αύξηση κόστους συναλλαγών

8	Αδειοδότηση λειτουργίας και δραστηριότητας	N.4442/2016 N.4441/2016	Έκδοση άδειας για συγκεκριμένες επιχειρηματικές δραστηριότητες καθώς και για διενέργεια συγκεκριμένων εργασιών	Κόστος ταλαιπωρίας και εκνευρισμού Έμμεσο κόστος από στρεβλώσεις μηχανισμού αγοράς Κόστος συναλλαγών Κόστος μη συμμόρφωσης (πρόστιμα, κυρώσεις, κτλ)
9	Προστασία προσωπικών δεδομένων	Καν.(ΕΕ) 2016/679 N.4624/2019	Τήρηση νομιμότητας επεξεργασίας δεδομένων, διαφάνεια και ενημέρωση για χρήση δεδομένων, ενημέρωση και παροχή δικαιωμάτων πρόσβασης και ελέγχου, τήρηση αρχείων επεξεργασίας, ασφάλεια δεδομένων, ορισμός υπεύθυνου προστασίας δεδομένων	Κόστος κεφαλαίου και δαπάνες προσαρμογής (πάγια στοιχεία, τεχνολογικές υποδομές, κτλ.) Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) Κόστος ταλαιπωρίας και εκνευρισμού Αύξηση κόστους συναλλαγών Κόστος μη συμμόρφωσης (πρόστιμα, κυρώσεις, κτλ)
10	Δέουσα επιμέλεια	N.4557/2018	Για υπόχρεες επιχειρήσεις, σύνταξη πολιτικής δέουσας επιμέλειας και εσωτερικού κανονισμού, διαδικασίες εντοπισμού και ταυτοποίησης πελατών, εκτίμηση κινδύνου κάθε συναλλαγής, αναφοράς ύποπτων δραστηριοτήτων	Κόστος κεφαλαίου και δαπάνες προσαρμογής (πάγια στοιχεία, τεχνολογικές υποδομές, κτλ.) Διοικητικό και λειτουργικό κόστος (χρόνος, επιπλέον μισθοδοσία, κόστος εξωτερικών συνεργατών, κτλ.) Κόστος ταλαιπωρίας και εκνευρισμού Αύξηση κόστους συναλλαγών Κόστος μη συμμόρφωσης (πρόστιμα, κυρώσεις, κτλ) Κόστος ευκαιρίας χρήσης παραγωγικών πόρων

Θεσμικό Πλαίσιο

- Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), ΕΕ L 119 της 4.5.2016, π. 1-88.
- Νόμος 25/1975, Περί υπολογισμού και τρόπου εισπράξεως δημοτικών και κοινοτικών τελών καθαριότητας και φωτισμού και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων, ΦΕΚ Α' 74/21.04.1975.
- Νόμος 3850/2010, Κύρωση του Κώδικα νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, ΦΕΚ Α' 84/02.06.2010.
- Νόμος 3852/2010, Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης, ΦΕΚ Α' 87/07.06.2010.
- Νόμος 3996/2011, Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 170/05.08.2011.
- Νόμος 4172/2013, Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012, του Ν. 4093/2012 και του Ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 167/23.07.2013.
- Νόμος 4387/2016, Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συνταξιοδοτικού συστήματος Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 85/12.05.2016.
- Νόμος 4441/2016, Απλοποίηση διαδικασιών σύστασης επιχειρήσεων, άρση κανονιστικών εμποδίων στον ανταγωνισμό και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ Α' 227/06.12.2016.
- Νόμος 4442/2016, Νέο θεσμικό πλαίσιο για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 230/07.12.2016.
- Νόμος 4446/2016, Πτωχευτικός Κώδικας, Διοικητική Δικαιοσύνη, Τέλη-Παράβολα, Οικειοθελής αποκάλυψη φορολογητέας ύλης παρελθόντων ετών, Ηλεκτρονικές συναλλαγές, Τροποποιήσεις του Ν. 4270/2014 και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ Α' 240/22.12.2016.
- Νόμος 4557/2018, Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ) και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 139/30.07.2018.
- Νόμος 4624/2019, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 137/27.08.2019.
- Νόμος 4808/2021, Για την Προστασία της Εργασίας Σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής «Επιθεώρηση Εργασίας» Κύρωση της Σύμβασης 190 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για

την εξάλειψη της βίας και παρενόχλησης στον κόσμο της εργασίας Κύρωση της Σύμβασης 187 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για το Πλαίσιο Προώθησης της Ασφάλειας και της Υγείας στην Εργασία Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1158 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και της ιδιωτικής ζωής, άλλες διατάξεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις, ΦΕΚ Α' 101/19.06.2021.

- Νόμος 5104/2024, Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 58/19.04.2024.
- Νόμος 5108/2024, Ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, χωροταξική αναδιάρθρωση των δικαστηρίων της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 65/02.05.2024.
- Νόμος 5135/2024, Ψηφιακό τέλος συναλλαγής και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 147/16.09.2024.
- Νόμος 5143/2024, Ρυθμίσεις για τους χερσαίους συνοριακούς σταθμούς, την ενίσχυση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και λοιπές διατάξεις, ΦΕΚ Α' 161/11.10.2024.
- Νόμος 5144/2024, Κώδικας Φόρου Προστιθέμενης Αξίας, ΦΕΚ Α' 162/11.10.2024.
- Νόμος 5167/2024, Αναδιάρθρωση σιδηροδρομικού τομέα και ενίσχυση ρυθμιστικών φορέων μεταφορών και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 207/20.12.2024.
- Νομός 5193/2025, Ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 56/11.04.2025.
- Νόμος 5177/2025, Κύρωση Κώδικα εμμέσων φόρων επί των συναλλαγών του πεδίου εφαρμογής του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, καθώς και λοιπών εμμέσων φόρων, ΦΕΚ Α' 21/14.02.2025.
- Οδηγία (ΕΕ) 2015/849 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2015, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 648/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, και την κατάργηση της οδηγίας 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της οδηγίας 2006/70/ΕΚ της Επιτροπής, ΕΕ L 141 της 5.6.2015, p. 73–117.
- Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ΕΕ L 119 της 4.5.2016, p. 89–131.
- Οδηγία (ΕΕ) 2024/1760 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2024, για την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 και του κανονισμού (ΕΕ) 2023/2859, ΕΕ L, 2024/1760, 5.7.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj>.

Βιβλιογραφία

- Βαρλαμίτης Κ. (2025). *Πολιτική δημοτικών τελών: Μελέτη της περίπτωσης των δήμων της Π.Ε. Βορείου Τομέα Αθηνών*. ΕΝΑ Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών.
- Βέττας Ν., Μανιάτης Γ. & Βαλάσκας Κ. (2020). *Η διαφορική φορολογία και η επίδρασή της στην προώθηση και την επίτευξη στόχων της δημόσιας πολιτικής*. IOBE.
- Κανέλλος Λ. (2020). *The GDPR Handbook: Για DPOs, επιχειρήσεις και οργανισμούς*. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λιωνής Ν. (2023). *Το πλαίσιο φορολόγησης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων*. ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Σωτηρόπουλος Δ. & Χριστόπουλος Λ. (2017). *Πολυνομία και κακονομία στην Ελλάδα: Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος*. Διανέοσις.
- Τράπεζα της Ελλάδος (2025). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2024*.
- Χριστοδούλου Κ. (2020). *Δίκαιο προσωπικών δεδομένων*. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson J. (2005). "Institutions as a fundamental cause of long-run growth". in P. Aghion & S. Durlauf (eds), *Handbook of Economic Growth*, vol.1A, ch.6, pp. 385–472, Elsevier.
- Chambers, D., Collins, C.A. & Krause, A. (2019). "How do federal regulations affect consumer prices? An analysis of the regressive effects of regulation", *Public Choice*, vol.180, pp. 57–90.
- Coase R. (1960). "The Problem of Social Cost". *Journal of Law and Economics*, vol. 3(1), pp.1–44.
- Beck, T., Demirguc-Kunt, A. & Levine, R. (2005). "SMEs, growth, and poverty: Cross-country evidence". *Journal of Economic Growth*. vol.10, pp.199–229.
- Becker G. (1968). "Crime and Punishment: An Economic Approach". *Journal of Political Economy*, vol. 76(2), pp. 169–217.
- Boudreaux C. & Holcombe R. (2017). "Economic Institutions and the Durability of Democracy", *Atlantic Economic Journal*, vol 45, pp. 17–28.
- Business Europe, Eurochambres & SME United (2024). *Making better regulation work better for SMEs*.
- Business Europe (2025). *68 proposals for the reduction of regulatory burden in 2025*.
- Calcagno, P. & Sobel, R. (2014) "Regulatory costs on entrepreneurship and establishment employment size". *Small Business Economics*. vol.42, pp. 541–559.
- D' Andria D. & Heinemann M. (2023). *Overview on the tax compliance costs faced by European enterprises with a focus on SMEs*. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament.
- Draghi M. (2024). *The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe*. European Commission.

-
- Eichfelder S. & Vaillancourt F. (2014). "Tax Compliance Costs: A Review of Cost Burdens and Cost Structures", *Review of Public Economics*, vol. 210(3), pp. 111–148.
- European Commission. (2007). *Models to Reduce the Disproportionate Regulatory Burden on SMEs: Report of the Expert Group*. Directorate General for Enterprise and Industry.
- European Commission (2022). *Tax compliance costs for SMEs: An update and a complement – Final report*, Publications Office of the European Union.
- European Commission (2024). *SME Country fact sheet: Greece*.
- European Commission (2023). *Better regulation toolbox*.
- Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F. & Shleifer, A. (2002). "The Regulation of Entry", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 117(1), pp. 1–37.
- Ireland D. (2020). *The 'True and Full' Opportunity Costs of Non-Compliance for Regulated Entities*. SSRN Working Paper No. 3715026.
- Lazos G., Pazarskis M., Karagiorgos A. & Koutoupis A. (2022). The tax compliance cost for businesses and its key determinants: Evidence from Greek businesses. *Journal of Tax Administration*, vol. 7(1), pp. 39–56.
- Leegwater A. & M. Ayyagari (2009). "The role of micro, small, and medium enterprises in economic growth: A cross-country regression analysis." USAID microReport no.135.
- Letta E. (2024). *Much more than a market – Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU citizens*. European Union.
- Maloney M. & McCormick, R. (1982). "A Positive Theory of Environmental Quality Regulation". *Journal of Law and Economics*, vol. 25(1), pp. 99–123.
- North D. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
- Posner R. (1973). *Economic Analysis of Law*. Little, Brown and Company
- Renda A., Schrefler L., Luchetta G. & Zavatta R. (2013). *Assessing the costs and benefits of regulation*. CEPS Study Report to the European Commission.
- Slemrod J. (2019). "Tax compliance and enforcement". *Journal of Economic Literature*, vol. 57(4), pp. 904–954.
- Stamatopoulos I., Hadjidema S. & Eleftheriou K. (2017). "Corporate income tax compliance costs and their determinants: Evidence from Greece". *Advances in Taxation*, vol. 24, pp. 233–270.
- Stigler, G. (1971). "The Theory of Economic Regulation", *The Bell Journal of Economics and Management Science*, vol.2(1), pp. 3–21.
- Thomas, L. (1990). "Regulation and Firm Size: FDA Impacts on Innovation". *The RAND Journal of Economics*, vol. 21(4), pp. 497–517.

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Αθήνα

Αριστοτέλους 46, 104 33
210-8846852
info@imegsevee.gr

Θεσσαλονίκη

Κωλέττη 24, 54627
2310-545967, 2310-517843
thessaloniki@imegsevee.gr

Πάτρα

Πανεπιστημίου 170, 264 43
2610-438557
patra@imegsevee.gr

Ηράκλειο

Βασιλείου Πατρικίου 11, 71409
2810-361040, 2810-361080
iraklio@imegsevee.gr

Λάρισα

Καστοριάς 2α, 41335
2410-579876-7
larisa@imegsevee.gr

Ιωάννινα

Σταύρου Νιάρχου 94, 45500
26510-44727
ioannina@imegsevee.gr

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

2021 – 2027